

Mare

LEIDS UNIVERSITAIR WEEKBLAD 45STE JAARGANG — N^O 27 — 19 MEI 2022

Wangedrag Fraude
wordt nu toch onthuld

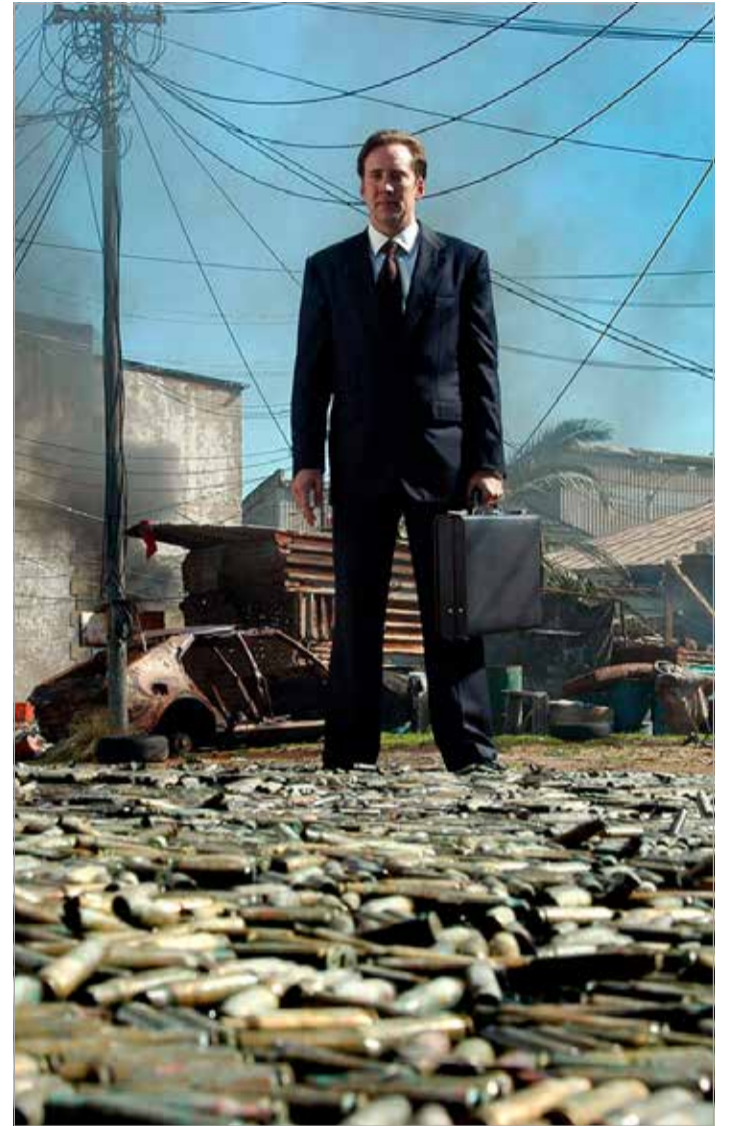
2

6

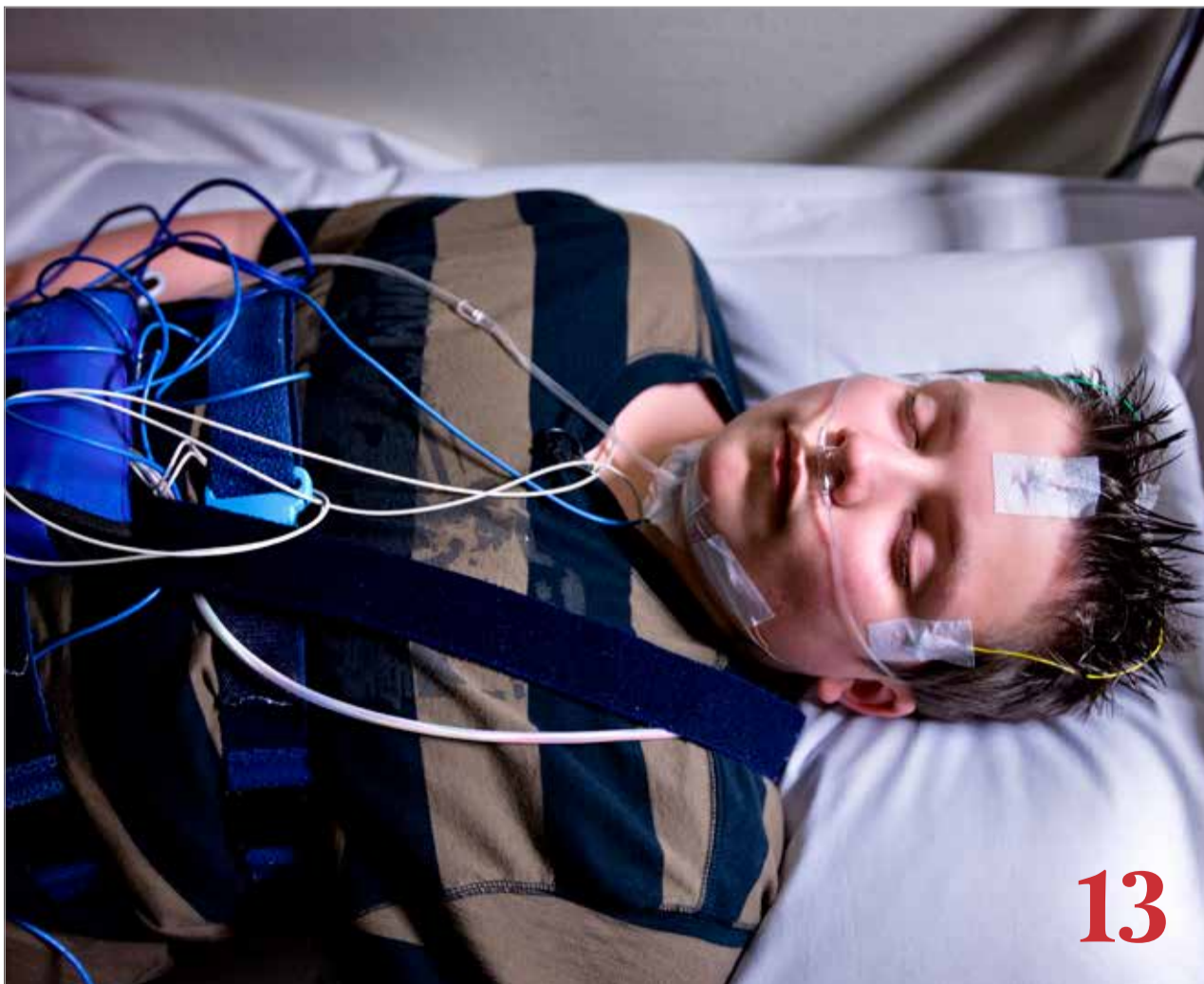
Toen ze Aad vonden was de verf nog nat

De Leidse gebroeders Donker leken de wereld te gaan veroveren. Maar toen kreeg een van hen waanideeën

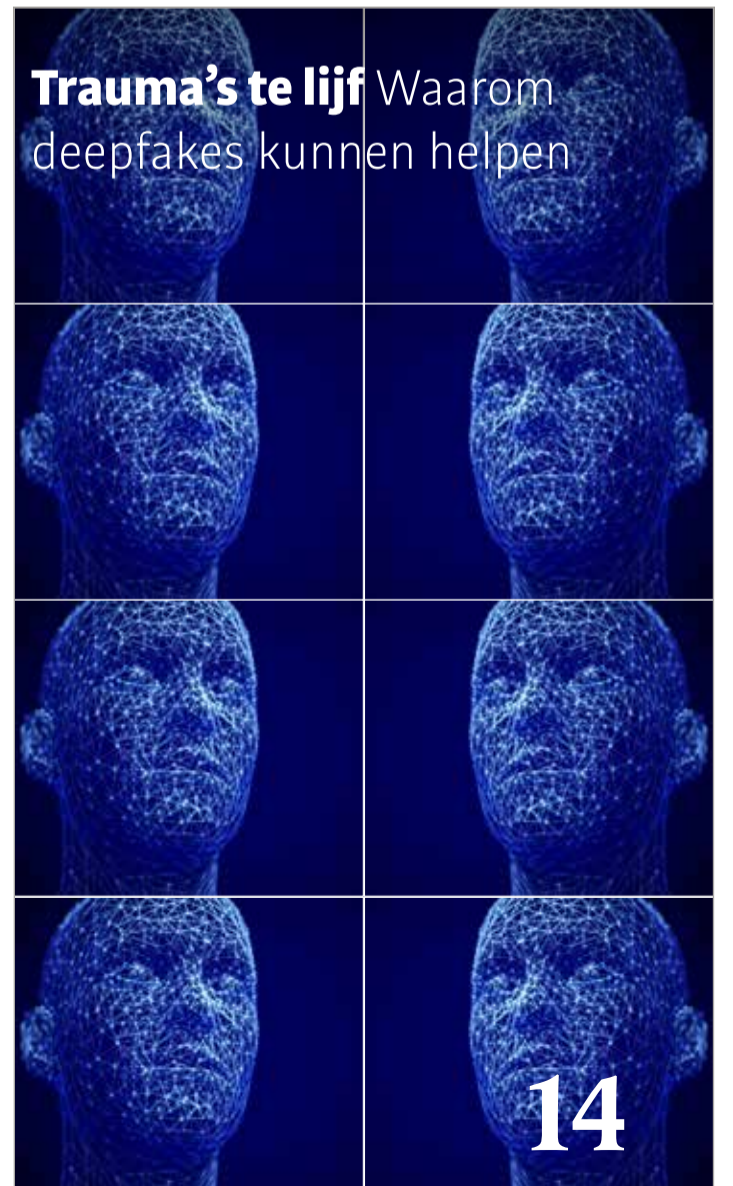
Wapenhandel 'De industrie heeft politici in haar greep, en de echte wapenhandelaren zijn premiers en presidenten', aldus de Zuid-Afrikaanse expert Andrew Feinstein. 'Onder de streep gaat het altijd om geld. Ook in Oekraïne'

10

13

Narcolepsie Hoewel medicinale GHB goed werkt, herkennen veel artsen de symptomen niet. 'Bijna alle kinderen die bij ons komen hebben de eerst de diagnose ADD, ADHD of autisme gekregen'

Trauma's te lijf Waarom
deepfakes kunnen helpen

14

Universiteit openbaart alsnog frauduleuze artikelen van Colzato

De Leidse universiteit heeft zeven publicaties waarin de Leidse psycholoog Lorenza Colzato fraudeerde openbaar gemaakt. Vijf van deze artikelen worden ingetrokken door de tijdschriften waarin ze zijn gepubliceerd. De uitgevers van de twee andere publicaties zeggen dat er nog een onderzoek loopt.

DOOR VINCENT BONGERS EN SEBASTIAAN VAN LOOSBROEK

Afgelopen november publiceerde de Commissie Wetenschappelijke Integriteit (cwi) een onderzoek waaruit bleek dat voormalig Leidse psycholoog Lorenza Colzato in ten minste vijftien publicaties fraude heeft gepleegd. In 2019 kwam al aan het licht dat ze in twee andere artikelen had gefraudeerd. De universiteit gaf de tijdschriften zes maanden de tijd om de artikelen terug te trekken. Die termijn is nu verstreken, waarop de universiteit heeft besloten de zeven publicaties waarover geen twijfel was dat er malversaties waren, alvast te openbaren 'in het belang van een schone wetenschap'. Ook de auteurs zijn nu genoemd. Het college hoopt dat de publicatie van de artikelen met malversaties met volledige bronvermelding duidelijkheid schept in de academische gemeenschap, waardoor de integriteit van andere artikelen niet ter discussie hoeft te staan'.

Een andere reden dat het college voor openbaarmaking heeft gekozen, is omdat dat in het belang is van 'de jonge wetenschappers die als klokkenluiders destijds deze schendingen van wetenschappelijke integriteit aan het licht hebben gebracht'. Volgens het college hebben zij er 'ook groot belang bij dat er duidelijkheid komt over de artikelen in wetenschappelijke tijdschriften die wel of niet besmet zijn'.

Eerder was het college van mening dat de onderzoekers die bij de frauduleuze publicaties zijn betrokken moesten worden beschermd. Om die reden bleven de publicaties anoniem. 'Als we nu die artikelen bekend maken, dan wordt een groot aantal auteurs en medewerkers openbaar verdacht gemaakt als mogelijk schuldige aan de fraude', zei het college in februari tegen *Mare*. Daarop volgde kritiek van onder meer CWI-voorzitter Frits Rosendaal en de onderzoekscommissies die de fraude naar Diederik Stapel onderzochten. Ze lieten *Mare* we-

ten dat de wetenschap alleen snel kon worden gezuiverd als de publicaties zouden worden geopenbaard. Ook decaan van Sociale Wetenschappen Paul Wouters, die het zwartgelakte rapport deed denken aan dat 'van de geheime dienst', was die mening toegedaan.

In april draaide rector Hester Bijl in de universiteitsraadsvergadering zei ze dat de universiteit de besmette publicaties zelf zou publiceren als de tijdschriften niet binnen zes maanden actie ondernamen.

Ook zijn vijf artikelen door de cwi herbeoordeeld na 'binnengekomen meldingen'. Daaruit is gebleken dat een van de artikelen die is onderzocht, onterecht als frauduleus is aangemerkt. Dat artikel hoeft dus niet meer te worden teruggetrokken. Van een ander artikel is 'de schending van wetenschappelijke integriteit ernstiger van aard' dan eerder was vastgesteld. Van de overige drie artikelen verandert er niets aan de eerdere conclusies.

Vermoedelijk is de herbeoordeling van de grond gekomen nadat klokkenluiders Laura Steenberg en Roberta Sellaro melding maakten van enkele onjuiste conclusies in het rapport van de cwi. Steenberg: 'Toen Roberta en ik het onderzoek in november lazen, hadden we het vermoeden dat een aantal dingen niet klopten. Er staan conclusies in waarvan we dachten: hoe zijn ze hierbij gekomen?'

Ze geeft een paar voorbeelden. 'In een van de publicaties ontbreken volgens het onderzoek van de cwi twee proefpersonen. Van de journal waar die publicatie in staat moesten wij bekijken of dat klopte. Maar wij konden die conclusie niet repliceren. Wij kwamen op vijf ontbrekende proefpersonen.'

Zo zijn er volgens Steenberg meerdere onjuiste conclusies getrokken. 'In de meeste gevallen is er meer mis dan in het rapport staat, of is juist iets anders mis dan waarover wordt gerapporteerd. In één geval is er zelfs volgens het rapport wél iets mis, maar in werkelijkheid niet.'

De twee meldden dat bij Philip Spinhoven, die ten tijde van de fraude wetenschappelijk directeur van het instituut psychologie was en de hoofdmeder van de fraude.

Het college van bestuur heeft de cwi vervolgens opdracht gegeven tot een herbeoordeling. Of er naast hun melding nog andere meldingen zijn gedaan, weet Steenberg niet.

'Benoem extra vertrouwenspersoon integriteit'

De universiteitsraad wil dat het college minstens twee vertrouwenspersonen wetenschappelijke integriteit aanstelt. In de plannen voor de verbetering van het werkklimaat is slechts plek voor één vertrouwenspersoon die is gericht op integriteits- en fraudekwetsies.

Om klachten rond sociale onveiligheid en andere problemen beter aan te kunnen pakken heeft het college van bestuur een voorstel gedaan om het netwerk van vertrouwenspersonen te professionaliseren. Deze maand is er na jaren getouwtrek tussen universiteitsraad en college een ombudsfunctionaris voor het personeel aangesteld. Er was er al een voor studenten. Het nieuwe 'Netwerk van Vertrouwenspersonen' wordt het 'centrale punt voor medewerkers en studenten om een melding te doen, ook al blijft het mogelijk om extern te melden of direct contact op te nemen met de gewenste vertrouwenspersoon'. Verder

worden de 'functies gespecialiseerd en zijn ze niet langer een nevenwerkzaamheid'. Er komen twee vertrouwenspersonen ongewenst gedrag & personeelsaangelegenheden, twee voor promovendzaken, een voor misstanden en een voor wetenschapsintegriteit.

Maaike van Naerssen van personeelspartij FNV Overheid vond één vertrouwenspersoon voor wetenschappelijke integriteit te weinig. 'Die moet dan de hele universiteit doen, dat lijkt me bijzonder veel gevraagd. Zeker als je ziet hoeveel problemen we de afgelopen tijd hebben gehad op dit gebied. Er zouden er op zijn minst twee moeten zijn. Een voor de sciences en een voor de social sciences en humanities.' Remco Breuker (FNV) sloot zich daarbij aan. 'Ik vind het netwerk überhaupt al een heel magere bedoeling. Er zijn veel meer problemen dan de vertrouwenspersonen aankunnen. Dit mag wel wat guller worden ingestoken.' **vb**

Alles moet altijd maar perfect zijn

Tijdens een werkbezoek aan de Hogeschool Leiden liet koningin Máxima zich woensdag bijpraten over het mentale welzijn van studenten. 'Wat kunnen instellingen zelf doen?'

DOOR SUSAN WICHERS
FOTO ROBIN UTRECHT

Woensdag bezocht koningin Máxima de Hogeschool Leiden, waar ze gesprekken voerde met mensen die zich inzetten voor mentale gezondheid van studenten. Dat deed ze in het kader van haar erevoorzitterschap van MIND US, een stichting die in maart in het leven is geroepen om de mentale gezondheid van jongeren te verbeteren. De koningin sprak met studenten en wethouder Onderwijs Paul Dirkse, die haar vertelde over de Verklaring Studentenwelzijn die is ondertekend door de gemeente Leiden, Universiteit Leiden, de Hogeschool Leiden, de Plaatselijke Kamer van Verenigingen en het Studieverenigingen Overleg Platform.

'We kregen alarmerende berichten over het welzijn van studenten', aldus Dirkse. 'Dat was voor ons de aanleiding om de handen ineen te slaan,

een belofte te doen en een actieplan te maken.' Koningin Máxima wilde weten wat er zoal kan worden gedaan. Studentenantenaar Zeld Geels: 'Zelf studeer ik rechten en ervaar ik veel prestatiedruk. Maar bij andere studies spelen weer andere dingen. We willen per studie bekijken wat er moet gebeuren.' Student Myrthe Haring vertelde over haar eigen ervaring met de studentpsycholoog. 'Ik raakte gedemotiveerd, kreeg steeds minder interesse in dingen. Ik ben ook nog eens heel perfectionistisch, en kwam daardoor in een negatieve spiraal terecht. Door hulp heb ik bijvoorbeeld leren inzien dat het oké is om soms wat studievertraging te hebben.' Er zijn een hoop mensen binnen de gemeente die zich inzetten voor studentenwelzijn, maar

dat weten studenten meestal niet, zei Geels. 'Wij kunnen als studentenambtenaar meepraten, omdat we er zelf middenin zitten.'

Een ander probleem: studenten schrijven zich vaak niet in bij een huisarts in de stad waar ze studeren. 'Daardoor trekken ze te laat aan de bel', volgens Dirkse.

'Tervijl dat juist heel belangrijk is', meende de vicevoorzitter van het Leidse universiteitsbestuur Martijn Ridderbos. 'Want op een gegeven moment moet de reguliere zorg het van ons overnemen. Uiteindelijk zijn we geen zorginstelling. Dat rekken we nu al heel erg op.'

'Wat is de rol van studentenverenigingen?', vroeg koningin Máxima. 'Groepsgegedrag kan ook weer voor extra prestatiedruk zorgen. Prestatiedruk bestaat uit allerlei verschillende componenten.'

PKVV-voorzitter Helen Queis vond dat verenigingen vooral een rol hebben bij de preventie van problemen. 'Het is belangrijk dat mensen de mogelijkheid hebben tot oprechte gesprekken. Waar kunnen we elkaar in helpen?' Volgens Dirkse zijn de problemen onder internationale studenten het grootst, en die zijn juist geen lid van studentenverenigingen. 'Die groep hebben we slecht in beeld. Daarin zijn nog stappen te maken.'

Na het gesprek schoof koningin Máxima aan bij het 'Levensvaardigheidenspel' dat is ontwikkeld door de Hogeschool Leiden. Ook sprak ze met studenten van Frisse Gedachten, een studentenorganisatie die zich inzet voor laagdrempelige steun, en verschillende andere studenten en verenigingen. 'Van alle kanten ervaren studenten druk', zei Bart

Combee, voorzitter van InHolland, bij een afsluitend gesprek. 'Prestatiedruk, maar ook financieel en sociaal. Ik zou het ze zo gunnen als ze van zichzelf soms verkeerde keuzes mogen maken. Te vaak denken studenten dat alles perfect moet zijn.' Jolien Dopmeijer van het Trimbos-instituut voegde daaraan toe dat studenten zich ook zorgen maken over het klimaat en de woningnood. 'Met een bepaalde mate van druk moet je leren omgaan, maar nu is die druk wel heel hoog. We moeten breder kijken dan onderwijsinstellingen.'

'Maar wat kunnen onderwijsinstellingen wél zelf doen?', wilde de koningin Máxima weten. 'Anders toetsen', stelde Daniël Wigboldus, rector van de Radboud Universiteit, voor. 'Nu moeten toetsen vooral betrouwbaar zijn. Dat is hetzelfde resultaat krijgt als je 'm herhaalt. Maar bieden we zo voldoende gelegenheid om te leren van fouten?' Ook Combee was van mening dat het onderwijs anders kan worden ingericht. 'Daar hoort flexibilisering bij. Dat je soms wat sneller en soms juist langzamer kan studeren.'

Het belangrijkste is dat studenten binding ervaren, zei Dopmeijer. 'Dat blijkt ook uit onderzoek. Studenten zonder binding vallen als eerste uit. Daar kan een buddysysteem bijvoorbeeld goed bij helpen.'

De koningin wilde nog weten of onderwijsinstellingen wellicht met werkgevers in gesprek konden over de eisen die ze stellen aan studenten als ze op de arbeidsmarkt komen, maar een antwoord bleef uit.

Na bijna twee uur gesprekken voeren, was de tijd op.

'We zijn geen zorginstelling. Dat rekken we nu al heel erg op'

Al het goede komt in drieën. Al het slechte trouwens ook

De drie is nooit ver weg. Vaak gezien als een magisch getal, biedt het in de vorm van een driehoek de meest stabiele geometrische vorm die er is. Voor natuurkundigen gesneden koek, maar ook menig boekenminnende geesteswetenschapper kan hier van getuigen. Zonder de driehoekige plankdrager om al die kilo's papier in alfabetische volgorde omhoog te houden, zou menig lezer al zijn einde hebben getroffen in een plotse lawine neerstortende boeken (daar hoeven we ons in onze nieuwe kantoorruimten overigens nooit meer zorgen over te maken).

De Drie Wijzen, de Drie Juwelen in het boeddhisme, de trias politica, de drie keren die een wijs persoon werd geacht om te bedanken voor een eer als de troon alvorens deze toch te aanvaarden; al het goede komt in drievoud. Al het slechte trouwens ook. En zelfs als de drie er niet is, is die er toch. De drie musketiers waren met z'n viere. Het christendom, toch één van de bekendere monotheïstische godsdiensten, heeft een opperwezen dat zich middels het vehikel van de Heilige Drie-eenheid bemoeit met het wel en wee van de teleurstelling die de schepping onderhand is geworden. De drie schikgodinnen waren de Heilige Drie-eenheid al eeuwen eerder voorgegaan in hun eenvoudige drievuldigheid.

De drie is overal - zelfs in de hotelkamers waarin Nikola Tesla verbleef. De echte uitvinder van de radio weigerde een kamer als het kamernummer niet door drie deelbaar was.

De drie is ook aanwezig in de Koreaanse geschiedenis en via de Koreaanse Oudheid ook hier in Leiden. Maar het is in alle eerlijkheid een uiteindelijk ietwat teleurstellende geschiedenis van drie-eenheden waar ik het over ga hebben. De Koreaanse Oudheid kent de Drie Han, drie proto-staten die zich later zouden ontwikkelen tot de Drie Koninkrijken (van Koguryō, Paekche en Shilla). Na hun val reincarneerden deze drie in de Drie Latere Koninkrijken. Deze werden weer veroverd en verenigd, maar de drie overleefde in het begrip Drie Han (Samhan) - ooit een verwijzing naar de drie historische Han-gemeenschappen, maar langzamerhand de naam geworden waarmee bewoners van het Koreaanse schiereiland zich identificeerden: de naam van de (proto-Koreaanse) natie.

Er hoorde de metafoor van de driepotige ketel bij: de ketel was de natie, die werd geschraagd door de drie pijlers die symbool stonden voor Koguryō, Paekche en Shilla. Een mooie illustratie van de notie dat het geheel meer is dan de deel der sommen.

De geschiedenissen van deze drie koninkrijken werden vastgelegd in de oudste overgebleven geschiedenis van het Koreaanse schiereiland, de *Samguk sagi* (Geschiedenissen van de Drie Koninkrijken) uit 1146 en in de *Samguk yusa* (Vergeten erfenissen van de Drie Koninkrijken) uit 1185. Dit laatste werk blijkt ook nog eens door een drie-eenheid geschreven te zijn. Lange tijd werd gedacht dat de *Samguk yusa* het werk was van de boeddhistische monnik Iryōn, maar het is duidelijk dat hij - waarschijnlijk op zijn sterfbed - het onafte manuscript aan zijn discipel Mugūk gaf. Zoals het een goede volging betaamt, voltooide Mugūk het werk van zijn meester. Maar we zijn er nog niet. Het werk werd - wederom waarschijnlijk - pas gedrukt nadat een naamloos gebleven provinciale ambtenaar het werk persklaar maakte - en daarbij en passant zijn eigen relatieve ongeleerdheid etaleerde door knoeperfs van fouten te maken die wetenschappers eeuwen voor raadsels hebben gesteld.

De drie-eenheid uit de Koreaanse geschiedenis kan naar vandaag de dag in Leiden worden doorgetrokken. De eerste hoogleraar die Koreaanse taal en cultuur in zijn leeropdracht had, Frits Vos (1912-2000), begon een vertaling van de *Samguk yusa* die hij tegen het einde van zijn leven onafgemaakt aan zijn student en opvolger Boudewijn Walraven, hoogleraar Talen en Culturen van Korea tot 2012, overdroeg met het verzoek deze te voltooien. Dat deed Walraven weer in samenwerking met zijn eigen student en opvolger. Als Frits Vos te vergelijken is valt met Iryōn dan is Boudewijn Walraven de evenknie van Mugūk, een boeddhistisch meester die niet voor zijn eigen leermeester lijkt te hebben ondergedaan, iets wat ook over Walraven kan worden gezegd.

Deze onverwachte en schrikbarend accuraat overkomende vergelijking tussen de compilatie van de *Samguk yusa* in middeleeuws Korea en haar vertaling in naoorlogs Nederland met het getal drie in de hoofdrol behoort nog een derde component om compleet te zijn: de naamloos gebleven provinciale ambtenaar wiens fouten generaties van geleerden op het verkeerde spoor van er betekenis in willen vinden zette.

Dat heerschap heeft evenwel ook zijn hedendaagse doppeelganger, maar om de integriteit van de zich door heden en verleden zo prachtig spiegeldende drie-eenheden te bewaren zal die in deze column naamloos moeten blijven. Dat is maar beter ook.

Hoe zouden jonge wetenschappers het geld verdelen?

Wetenschappers worden te weinig betrokken bij de vraag hoe wetenschapsgelden moeten worden verdeeld, vinden De Jonge Akademie en de TU Delft. Daarom geven zij middels een online raadpleging alle wetenschappers in Nederland de kans om hierover mee te denken.

DOOR SEBASTIAAN VAN LOOSBROEK

Universiteiten komen structureel geld tekort, terwijl er wel veel problemen zijn: de werkdruk moet omlaag, er is meer geld nodig voor onderwijs en onderzoek en het schrijven van onderzoeksvorstellen kost te veel tijd terwijl er een lage kans is op succes. Toch is het vooral de politiek die bepaalt hoe het onderzoeksgeld wordt besteed.

Dat moet anders, vinden De Jonge Akademie en de startup Populytics van de TU Delft. Zij hebben daarom een landelijke online raadpleging ontworpen waarmee ze duizenden onderzoekers de

kans willen geven om op de stoel van de beleid-smakers te zitten. Deelnemers krijgen elf opties te zien waar de overheid geld aan zou kunnen besteden. Vervolgens kunnen ze per optie aangeven hoeveel van het beschikbare geld erheen moet en is er ruimte om hun keuzes uitgebreid toe te lichten. Volgens de initiatiefnemers levert dit 'een scherp beeld op van hun waarden, zorgen en de kansen die zij zien'.

Op basis van de resultaten hopen De Jonge Akademie en Populytics een aantal gedeelde waarden te kunnen vaststellen waar beleid op kan worden gemaakt. Vervolgens delen ze die resultaten met universiteitsbestuurders, geldverstrekkers en de politiek, in de hoop dat zij de onderzoeksfinanciering voortaan afstemmen op de wensen van de onderzoekers.

De online raadpleging kan tot 1 juli worden ingevuld via <https://www.dejongeakademie.nl/projecten/2150064.aspx>

‘Als er opeens 27 miljoen over is, gaat er iets mis’

De universiteit had verlies verwacht over 2021, maar komt juist uit op een plus van 27 miljoen. Volgens de universiteitsraad blijft er te veel geld op de plank liggen en moeten faculteiten meer uitgeven.

DOOR VINCENT BONGERS

In plaats van een begroot negatief resultaat van ruim 7 miljoen rolde er een plus uit van meer dan 27 miljoen, zo blijkt uit de financiële verslagen over 2021.

De afdeling financiën geeft wel verklaringen voor dat grote verschil. Door corona ontstonden er allerlei lastig in te schatten posten. Zo kwam er meer geld binnen dan verwacht van het kabinet, mede door het Nationaal Programma Onderwijs dat de pijn van de pandemie moest verzachten. De universiteitsraad vindt echter dat het college meer moet doen om te voorkomen dat er geld blijft liggen. 'Het college benadrukt al een tijd dat de universiteit scherper aan de wind moet varen als het gaat om het uitgeven van geld, toch is er een flinke financiële plus', zei Maaïke van Naerssen van personeelspartij FNV Overheid namens de raadscommissie financiën en huisvesting. 'Daar zijn we niet blij mee. Het college moet alles op alles zetten om dit recht te trekken.' 'Als er na een heel zwaar jaar 27 miljoen over is, gaat er iets mis', zei Remco Breuker (FNV). 'Het lijkt ook geen eenmalige uitschieter te zijn, maar

tekenend voor hoe de universiteit met haar geld omgaat.' Volgens Van Naerssen is er 'een kloof' tussen centraal en de faculteiten. De faculteiten houden te veel de hand op de knip. 'Daar moet een oplossing voor komen.'

Daar wordt ook aan gewerkt. 'Het college denkt aan het instellen van een maximum aan de reserves die een faculteit mag aanhouden.'

Een deel van de raad stelt dat de faculteiten die een ruime reserve hebben, die moeten inzetten voor het omzetten van tijdelijke naar vaste contracten. 'Vaak wordt op instituutsniveau gezegd dat daar geen middelen voor zijn, maar die zijn er wel degelijk', aldus Van Naerssen.

Rassoul Coelen van studentenpartij LVS had zo zijn twijfels over de analyse van de commissie. 'Moeten we niet aan het college vragen waarom het geld blijft liggen?'

Ook de kadernota, dat zijn de financiële plannen van de universiteit voor de komende jaren, werd besproken. Daarin staat dat het college 10 miljoen wil reserveren voor het uitvoeren van het strategisch plan dat onlangs werd gepresenteerd. De precieze bestemming van deze 10 miljoen is nog onbekend. 'We willen van het college zicht krijgen op waar in brede zin het geld aan besteed gaat worden', zei Timothy de Zeeuw (FNV). 'Dat is een voorwaarde om in te stemmen met de nota.'

De raad spreekt op 30 mei met het college over de financiën.

Humanities Campus blijft een bittere pil

De universiteitsraad is kritisch op de plannen voor de Humanities Campus. Bij de ontwikkeling wordt te veel nadruk gelegd op het idee dat ook post-corona veel medewerkers thuis gaan werken. Volgens de raad is die aanname twijfelachtig.

'Op dit moment worden de plannen voor de herziene Humanities Campus voorbereid, wat helaas tot weerstand leidt', schrijft de raad. 'Het is van belang om met gebruikers in gesprek te blijven en goed inzicht te krijgen in het gebruik van ruimtes alvorens besluiten genomen worden.'

Verder benadrukt de raad 'met klem dat het informeren van gebruikers over genomen beslissingen niet hetzelfde is als de gebruikers daadwekelijk te betrekken in het

besluitvormingsproces.' In het huisvestingsdossier moeten het college en het faculteitsbestuur 'gebruikers duidelijk en transparant informeren en geen knollen voor citroenen verkopen'.

'As er sprake is van een ingrijpende schaalverkleining van de werkplekken voor medewerkers, zoals bij de Humanities Campus, is het raadzaam deze voor veel medewerkers bittere pil niet te vergulden, maar in een vroeg stadium al aan te geven dat thuis onderzoek doen voor veel gebruikers de norm zal worden.'

De universiteit stelde overigens eerder in Mare dat thuiswerk niet de norm wordt, wel dat er in de campusplannen, ingegeven door de coronacrisis, vanuit wordt gegaan dat er meer thuis zal worden gewerkt.

Toen de universiteit in maart een soortgelijke paneldiscussie over Palestina annuleerde, leidde dat tot protest.

Panel over Palestina mag nu wel

Students for Palestine organiseert op 24 mei een panel in Den Haag, met als moderator Dina Zbeidy. Opvallend, omdat een eerder evenement door de universiteit werd geannuleerd omdat zij 'niet neutraal' genoeg zou zijn.

DOOR ANOUSHKA KLOOSTERMAN
FOTO TACO VAN DER EB

Het annuleren van het evenement 'Apartheid, Racisme en Intersectionaliteit' op 21 maart leidde tot veel protest, toen de universiteit stelde dat de beoogde moderator, Dina Zbeidy, niet neutraal genoeg was om de discussie te leiden.

De Palestijns-Nederlandse onderzoeker van de Leidse Hogeschool is deze keer wel welkom om het panel voor te zitten, staat in een persbericht op de site.

Daarin gaat de universiteit niet in op de eerdere beschuldigingen aan Zbeidy, maar schrijft alleen dat het vorige evenement niet doorging omdat ze 'geen contact met de organisatoren' kreeg en 'onvoldoende informatie over deze bijeenkomst' had. Dit hebben de studenten van Students for Palestine vorige maand bestreden in een uitgebreide brief aan de universiteitsraad, waarin zij schrijven dat ze zich wel degelijk kenbaar hadden gemaakt voordat het evenement definitief werd geannuleerd.

'Ze houden daar nog steeds aan vast', zegt een van de studenten van Students for Palestine.

Na het boeken van de zaal voor het nieuwe panel was er wel contact met veiligheidszaken en een tus-

senpersoon van binnen de universiteit, die door het college was gevraagd te faciliteren.

'Ik was eerst pessimistisch. Hier gaan we weer, dacht ik. Maar diegene wilde echt helpen om het te laten doorgaan.'

'Het ging vooral over wie er zou komen, en of we een aanmeldformulier hadden. Dat hebben we altijd, dus geen probleem.' De neutraliteit van de moderator is niet meer ter sprake gekomen, zegt ze.

Het panel 'Silencing Palestine' vindt 24 mei om 15.00 uur plaats in het Wijnhavengebouw in Den Haag.

Het is een panel met korte presentaties over Palestina, het Palestijns verzet en belemmeringen die activisten ondervinden.

Er zijn vijf sprekers, met onder anderen Palestijnse mensenrechtenactivist Wesam Ahmad, en Gerard Jonkman van The Rights Forum, dat dit jaar een Wob-verzoek deed naar Israëlische banden van de universiteit.

Aanmelden is verplicht, en kan op de website van de universiteit.

Nieuwkomer BVO verdrijft CSL uit raad

CSL verdwijnt uit de universiteitsraad en pinkte een paar traantjes weg. Nieuwkomer BVO beschouwt de winst als systeemkritiek. 'Studenten zien geen resultaten, alleen maar lolly's en kroketten.'

DOOR KOEN SPIL

Christelijke Studentfractie Leiden (CSL) verdwijnt uit de universiteitsraad, en wordt vervangen door nieuwkomer Belang van Omar (BVO), zo bleek dinsdagavond toen de uitslagen van de universiteitsraadverkiezingen bekend werden gemaakt.

De Lijst Vooruitstrevende Studenten (LVS) en Partij voor Bèta en Medische Studenten (PBMS) hebben twee zetels gewonnen. De Democratische Studentenpartij (DSP), Liberale Studentenpartij (LSP) en Ondernemende Studenten Leiden (ONS) hebben allen één zetel.

Onder het personeel zijn de grote winnaars Leidse Academische Gemeenschap (LAG) en Universitair Belang (UB) met respectievelijk vier en drie zetels. De partij PhDoc eindigt op een zetel, een minder dan bij de vorige verkiezingen.

De opkomst onder studenten was lager dan vorig jaar. Er hebben 5421 van de ruim 34.000 studenten gestemd. Dat brengt het opkomstpercentage op 15,2 procent, één procent minder dan de coronaverkiezingen van vorig jaar. Onder personeel kwamen er 1665 mensen opdagen van de 5695, een opkomstpercentage van 29,2 procent.

Bij CSL kwam de verloren zetel dinsdagavond hard binnen en werden enkele traantjes weggepinkt. 'Het is stom dat we zijn gedaald', zegt Atay Güner van CSL. 'We begonnen nog zo goed bij de faculteitsraden. Volgend jaar komen we terug.'

'Ik had de zetel wel verwacht', zegt nieuwkomer Omar Ghaly van BVO. 'Mijn partij is ontstaan uit een geëscaleerde column. Ik zie mijn winst als systeemkritiek. Studenten zien geen resultaten, alleen maar lolly's en kroketten. In andere steden is de opkomst hoger, daar hebben de raden ook meer middelen.'

Ook Bram Leferink op Reinink, lijst-

trekker van ONS beaamt dit. 'Andere steden kijken naar ons. Het grootste probleem is dat we het college van bestuur moeilijk kunnen controleren met een dag werk per week. We hebben weinig rechten.'

Zijn partij heeft een zetel ingeleverd. 'Ik heb m'n best gedaan. Ik heb veel mensen geappt en flyers uitgedeeld, maar ik schrijf ook mijn scriptie nu.'

Rosalie van Gilst, de nummer twee van LSP is haar zetel misgelopen. 'Jammer, maar ik ben er niet zuur over.'

LVS en PBMS hebben een zetel meer dan vorig jaar weten te bemachtigen. 'Het is een mooie uitslag voor ons', zegt Victor van der Horst, lijsttrekker PBMS. 'Vanavond vieren we feest, morgen komen de verantwoordelijkheden.'

Hij betreurt het dat CSL verdwijnt. 'Ik hoop dat Omar het serieus zal nemen. Als hij niet komt opdagen, ga ik hem elke vergadering bellen.'

'We zijn blij met onze vier zetels', zegt Remco Breuker van LAG. 'De universiteitsraad is voornamelijk reactief, wij willen tegenmacht bieden met de gemeenschap in gedachte. Dus ook studenten.'

De twee na grootste personeelspartij UB is blij met de hoge opkomst onder het personeel. Lijsttrekker Ludo Juurlink zegt vooral de hoge werkdruk te willen afdenderen.

De partij PhDoc heeft maar één zetel behaald. 'We zijn teleurgesteld, maar blij met alle stemmen. Het zijn er niet minder dan vorige keer', zegt Max van Haastrecht, die het zegt te betreuren dat externe promovendi niet mogen stemmen.

De Plaatselijke Kamer van Verenigingen is een onderzoek gestart hoe de opkomst onder studenten kan worden verbeterd, onder meer door partijen uit andere steden te interviewen. Eind juni volgt een advies.

COLOFON

Mare: Rapenburg 38, 2311 EX Leiden
Postbus 9500 2300 RA Leiden
Telefoon 071-527 7272
E-mail redactie@mare.leidenuniv.nl
Website mareonline.nl
Twitter [@weekbladmare](https://twitter.com/weekbladmare)
Instagram [@weekbladmare](https://www.instagram.com/weekbladmare)
Facebook: Leids Universitair Weekblad Mare
De redactie is op vrijdag gesloten.
Oplage circa 10.000

Hoofredactie: Frank Provoost
frank.provoost@mare.leidenuniv.nl

Redactie: Vincent Bongers
vbongers@mare.leidenuniv.nl
Anoushka Kloosterman
a.s.kloosterman@mare.leidenuniv.nl
Sebastiaan van Loosbroek
s.p.van.loosbroek@mare.leidenuniv.nl
Mark Reid
m.a.reid@mare.leidenuniv.nl
Susan Wichgers
s.wichgers@mare.leidenuniv.nl
Koen Spil (stagiair)
k.a.a.spil@umail.leidenuniv.nl

Medewerkers: Pim Bakx | Remco Breuker | Omar Ghaly | Olaf Leeuwis | Oscar van Putten | Maia de Quay

Art direction en vormgeving:
Marcel van den Berg, joostmarcellis.nl

Fotografie: Taco van der Eb | Marc de Haan

Illustraties: Bas van der Schot | Bandirah | Silas.nl

Drukwerk: Rodi Rotatiedruk, Broek op Langedijk

Advertenties: Bureau van Vliet b.v.
Wateringweg 129, 2031 EG Haarlem
Telefoon 023-571 47 45 | E-mail sales@bureauvanvliet.com
<https://bureauvanvliet.com/advertentie/>
Weekblad

Redactieraad: Kutsal Yesilkagit (voorzitter) | Frank Israel (vice-voorzitter) | Alexander Pleijter (secretaris) | Willem van der Does | Annemarie Drahmann | Nour Eldin Emara | Zoë van Litsenburg | Roel van Niekerk | Frank Rensen | Marten Jesse Pot | Hermelijn Smits

De wijste, de wildste en de liefste

Met toegankelijke schilderijen leken Gijs, Justus en Aad Donker de wereld te veroveren. Tot in de Verenigde Staten toverden de Leidse broers galleries om tot zwijnenstallen waarin ze naakt stonden te schilderden. Maar toen kreeg Aad liefdesverdriet en begon hij zijn broers te vertellen dat de CIA hem achtervolgde.

DOOR FRANK PROVOOST
FOTO'S RENE NUIJENS

'Het is een prachtig, maar ook diep treurig verhaal', zegt Justus Donker. 'We begonnen net aan de top te komen.' 'Alles zat mee', zegt zijn oudere broer Gijs Donker. 'We waren heel brutaal en wisten onze plek te veroveren. Dat is een ijsbreker waarmee je je hele leven vooruit kunt.'

Justus: 'Ik ben nog steeds kwaad op Aad. Ik kan niet accepteren dat hij het heeft gedaan. Het is een rotstreek.' Gijs: 'Ik ben overal geweest: artsen, politie, psychiaters. Overal hoorde ik hetzelfde: nee meneer, hij moet zich vrijwillig melden of aantoonbaar gevaar voor zichzelf of anderen vormen. We konden niks beginnen.'

Justus: 'Dit was niet de afspraak. Als pubers hebben we het er uitgebreid over gehad: zelfmoord mocht alleen als je opeens je naasten verloor - als je vrouw en kinderen bijvoorbeeld omkwamen bij een auto-ongeluk. Maar niet om een fucking liefdesverhaal.'

Het prachtige-maar-diep-treurige verhaal van de Leidse broers Donker gaat over drie musketiers die met penselen de wereld wilden veroveren en dat aardig voor elkaar leken te hebben.

In 1990 traden Gijs (1964), Justus (1966) en Aad (1967-1998) toe tot het kunstenaarscollectief *After Nature*, dat in 1987 was opgericht door schilders Peter Klashorst, Jurriaan van Hall en Bart Domburg en zich fel tegen conceptuele kunst keerde. Met hun toegankelijke schilderijen exposeerden ze tot in de Verenigde Staten. Vaak maakten ze het werk ter plekke op tentoonstellingen en trokken daarbij hun kleren uit.

Onlangs verscheen het lijvige naslagwerk *Aad Donker & After Nature*, geschreven door Menno Voskuil. Dinsdag spreekt Gijs Donker in de Lokhorstkerk over hun werk. In december volgt er een overzichtsexpositie in het Katwijkse Museum.

De gebroeders zijn gebrouilleerd met elkaar. 'We maken ruzie om niks', verklaart Justus. 'Gijs vindt mij een halve mongool met Korsakov. Dat heb ik waarschijnlijk

ook. Ik ben op mijn achttiende in een grote ketel met coke en dope gevallen, en zit nog steeds aan de rotzooi. Er zijn wel twee Mercedesen door mijn neus gegaan, én een grachtenpand.'

Afzonderlijk willen de broers, die altijd zijn blijven schilderen, wel terugblikken. Omringd door schilderijen zit Gijs in zijn tot aan de nok gevuld atelier in een oud schoolgebouw waar Aad vroeger tijdens de les weg-droomde en zijn schriften volkrabbelde met tekeningen. Justus schuift later aan op een terras waar hij eerst een dubbele espresso wegtikt, en daarna een oude je-never.

I. Een koe is een koe

Gijs: 'Onze vader was uitgever en kwam altijd thuis met dummy's. Die boeken met blanco pagina's waren perfect tekenmateriaal. We maakten stripboeken over onze judotoernooien en voetbalwedstrijden.'

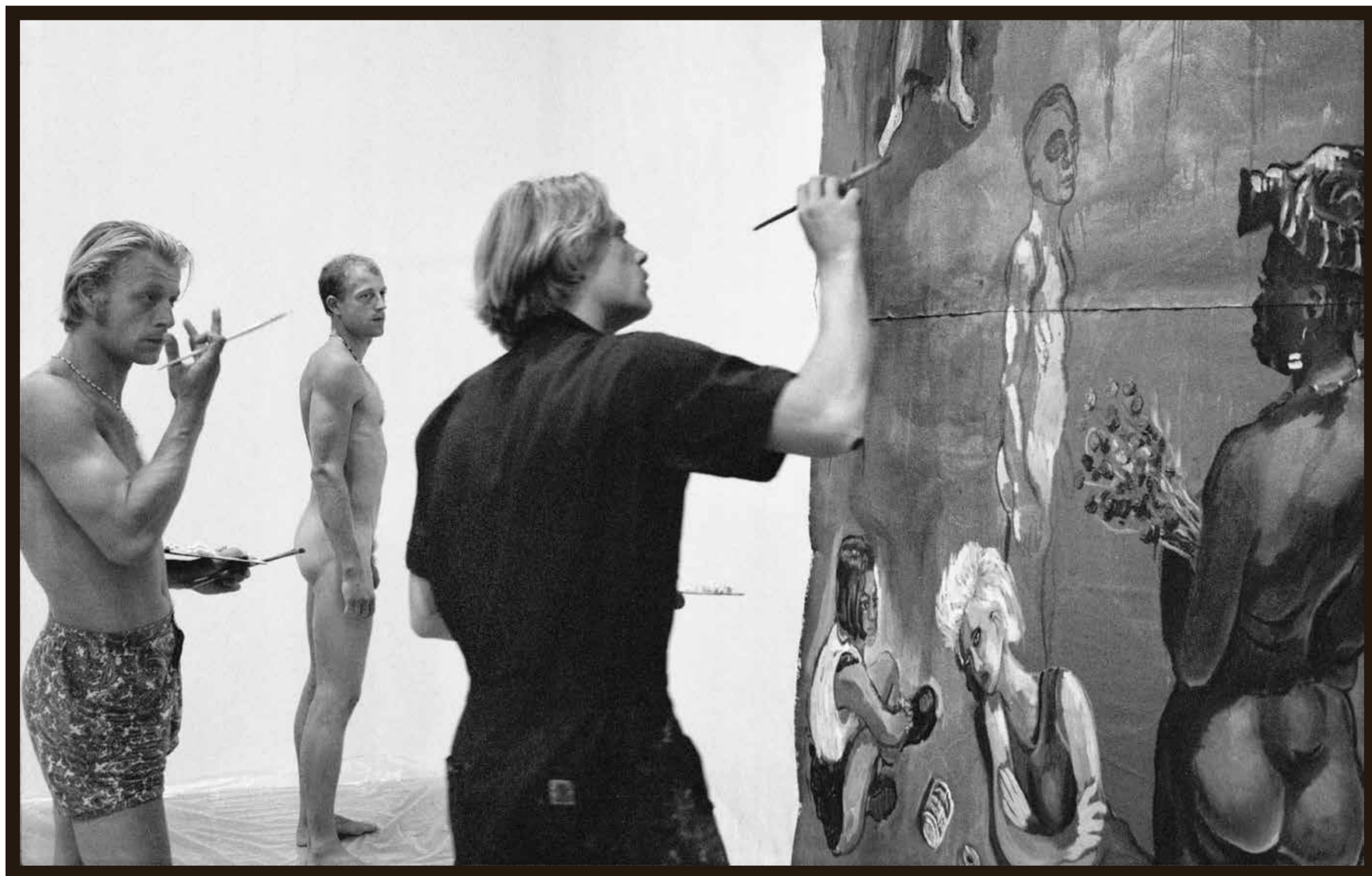
Justus: 'Gijs is de wijste. Ik ben de ruigste. Maar Aad was de liefste. Hij was gewoon een schat. Een grote, lieve beer.'

Gijs: 'We waren erg aan elkaar gewaagd. Toen ik voor de schoolkrant mocht gaan tekenen, vond ik dat heel wat. Maar ik voelde de hete adem in mijn nek.'

Justus: 'Aad en ik waren altijd de jonkies.' Gijs: 'Toen onze ouders gingen scheiden, werd ik een beetje hun vader. Ik hielp met koken en boodschappen doen. Als mijn moeder naar de avondschool ging, stopte ik mijn broertjes in bed.'

Justus: 'Aad stotterde altijd heel erg.'

Gijs: 'Hij zat altijd te hakkelen, was bang om op school een beurt te krijgen en werd daardoor wat teruggetrokken. Hij was allang blij dat hij de mavo haalde. Later ging hij allemaal moeilijke boeken lezen en heeft hij dat met zelfstudie weer ingehaald. Hij was de meest gedrevene van ons drieën.' >

Van links naar rechts: Justus, Gijs en Aad Donker in de Andrea Rosen Gallery, New York, in 1993

Justus: 'Hij bokste en was berensterk. Ik heb een hoop gasten knock-out zien gaan door hem.'

Gijs: 'Mijn studie psychologie werd helemaal niks. Ik heb heel lang getwijfeld over de kunstacademie. Hoewel we vrijgevochten ouders hadden, waren we ook wel bang gemaakt met: "Kunst betekent armoede, armoede, armoede." Toen ik uiteindelijk toch de stap durfde te maken, volgden mijn broertjes al heel snel.'

Justus: 'Op de academie praatten mensen uren over drie vegen op een doek. We werden helemaal gek van al die lulverhalen.'

Gijs: 'Conceptuele kunst was maar voor een heel klein groepje weggelegd. Als je jezelf er niet volledig in verdiepte, begreep je er geen klote van. Wij zijn opgegroeid tussen de gewone Leidenaars. Die moesten ons werk ook snappen.'

Justus: 'We wilden Van Gogh-je spelen en lekker buiten schilderen. Een koeienkop is een koeienkop. Daar kun je uren over uwehoeren, maar dat hoeft niet, hè? Bij ons zag je gewoon wat het was.'

Gijs: 'Zo traptten we tegen de elite aan. Gewoon lekker schilderen, niet eindeloos filosoferen.'

II. Een voet tussen de deur

Justus: 'Aad was de beste van ons drieën. Bij mij ging het nooit zo makkelijk. Ik moest er echt voor strijden. Toen we ons bij After Nature hadden aangesloten zette ik mijn ezel altijd naast die van Peter Klashorst, zodat ik kon afkijken. Krijg de tée-ring-ti-ta-tovenaar eee, zó moet dat dus!'

Gijs: 'Je moest alles uit de kast halen om een beetje gelijkwaardig niveau te halen. Dat was spannend, maar zo ging je ook vooruit.'

Justus: 'Het was knallen en smijten. We deden wedstrijdjes wie het eerst klaar was of maakten grote gezamenlijke werken. Dan had je net je best op iets gedaan en dan schilderde er -hop!- zo iemand overheen. Dat werd één grote klierderpartij.'

Gijs: 'Figuratieve puristen en de pers vonden het compleet klote. Er zat geen idee achter, het was broddelwerk van zondagsschilders. Héél gunstig: je wordt makkelijker berucht dan beroemd. Aan die sappige stukken hebben we veel te danken gehad. Mensen wilden met hun eigen ogen zien hoe slecht het wel niet was.'

Justus: 'Terwijl alle aandacht groeide, kregen we het advies om van de Kunstacademie af te gaan. Die leraren waren gewoon jaloers op die jonge pikkie's.'

Gijs: 'We hebben het nooit meer afgemaakt. Daardoor bleef het officiële circuit altijd voor ons afgesloten. Ook in de kunst is Nederland een absoluut papierstusland. Als je er wilt komen, moet je dat diploma hebben. Alle gerenommeerde musea en galeriën vissen uitsluitend uit die vijvertjes. In het vrije-jongen-circuit moet je heel commercieel zijn. En laten we dat nou net niet zijn.'

Justus: 'Aad wél. Ivo Niehe wilde dat we in zijn tv-programma iemand kwamen naschilderen. Toen de redactie belde, stotterde Aad: 'Ik h-h-heb gehoord dat de R-R-R-Rolling Stones v-v-v-vijftienduizend gulden hebben gehad, w-w-w-wij willen v-v-v-vierduizend.' Ze betaalden. We werden met limousine opgehaald, en kregen

allemaal een smoking.'

Gijs: 'Het was ongelooflijk dat het lukte, maar Klashorst regelde een expositie in New York, bij Daniel Newburg: een miljardairszontje die liever ging poloën in Long Island maar als een soort speeltje ook nog een galerie had. Ons geluk was dat al zijn rijke kennissen daar over de vloer kwamen. Hotemetoten als Karl Lagerfeld kwamen gewoon naar ons kijken. Wij wisten niet wat we meemaakten.'

Justus: 'We toerden de galerie om tot atelier. Dat werd natuurlijk één grote rotzooi, verf tot aan het plafond.'

Gijs: 'We begonnen gewoon met lege doeken. Bezoekers konden binnenlopen terwijl we bezig waren. Nadat het culturele weekblad *Village Voice* over die gekke Hollanders had geschreven, stond het rampenstampens vol.'

Justus: 'We mochten in een appartement van de consul verblijven.'

Gijs: 'Het was een logeeradres van de Nederlandse staat voor dirigenten, klassieke musici en dansers - betaald met belastingcenten van mensen die er nooit gebruik van zullen maken. In die onbetaalbare wijk in 42nd Street woonden allemaal sterren: de dochter van Cher was onze bovenbuurvrouw.'

Justus: 'We hebben het helemaal uitgewoond. Zeven bijdehandte gasten die nachten doorhalen met bier, wiet en paddenstoelen. Alles en iedereen helemaal naar de klote.'

Gijs: 'Bart Domburg belde er 's nachts sekslijnen en viel vervolgens in slaap. Dat werd een rekening van duizenden dollars.'

Justus: 'Toen zijn we er uitgegoot.'

Gijs: 'Het werd steeds gekker. Op een beurs in Los Angeles dachten we: laten we naakt gaan schilderen.'

Justus: 'Hup! Alle broeken naar beneden! Aad, Gijs en ik vonden dat héérlijk, maar de rest deed nooit mee.'

Gijs: 'Het effect was enorm. David Byrne van Talking Heads kwam langs, net als de beroemde schilder David Hockney. We stonden tussen de wereldtop, als attractie weliswaar, maar het was een voet tussen de deur.'

Justus: 'Een aangekleed model en drie knappe gozers zonder kleren, dat was natuurlijk uitstekende marketing. Op kunstbeurzen, met al die homo's, liep dat als een tierelier.'

Gijs: 'Jong en knap, weet je wat dat doet? De kunstwereld zit vol met mannen die op mannen vallen en vrouwen op leeftijd. Die gingen allemaal plat. Alle poorten gingen open, we waren overal welkom. Wij hadden het eerst niet door en dachten dat ze ons werk interessant vonden. Maar het is ook gewoon een vleesmarkt. Dat klinkt misschien lullig, maar dat moet je wel erkennen.'

III. Achtervolgd, afgeluisterd en vergiftigd

Justus: 'In New York zijn we die vrouw tegengekomen, Amy. Een vriendin zei over haar: 'Ze is zo rijk: dat geld krijg je in tien levens niet op.' Toen dacht ik: *shiiiiit*.'

Gijs: 'Ze kwam uit een puissant rijke familie en kreeg een maandelijkse toelage van ruim 30.000 dollar. Omdat al haar uitgaven door boekhouders werden gecontroleerd, had ze ook geld weggesluisd naar een geheime bankrekening.'

Het laatste zelfportret Aad Donker, 1998, 57 x 54 cm

Justus: 'Ik zei tegen Aad: "Als jij haar versiert, kunnen we hier blijven." En zo is het gegaan. Alleen is hij helemaal gek van haar geworden, die lijperd.'

Gijs: 'Ze waren smoorverliefd en zouden gaan trouwen. Maar toen wij weer in Nederland waren, werd het huwelijk plotseling afgeblazen, via de telefoon.'

Justus: 'Ik voel me nog steeds schuldig, want ik had Amy destijds als eerste versierd en was met haar naar bed geweest, maar wilde mijn vriendin in Leiden niet in de steek laten. Als ik toen niks tegen Aad had gezegd, was al die flipshit misschien helemaal niet gebeurd, verdomme.'

Gijs: 'Na dat telefoongesprek was Aad zo ontgaan dat ik hem niet herkende. Hij lag helemaal wit weggetrokken te hyperventileren. Hij was nauwelijks aanspreekbaar en had een heel andere blik in zijn ogen. Ik denk dat hij toen al in een psychose zat.'

Justus: 'Na een avond stappen zat hij bij mij achter op de fiets, en zei: "Zie je die kleur roze? Da's niet goed, da's gevaarlijk." Dat was de eerste keer dat ik dacht: wat raar. Daarna ging hij beweren dat hij werd afgeluisterd door de CIA.'

Gijs: 'Ik liep ons atelier binnen aan Rapenburg 48, en dacht dat er bezoek was, want ik hoorde verschillende stemmen. Toen zat hij keihard tegen zichzelf te lullen. Ik dacht: mijn broer is gek geworden. Hij ging alles inliden in goed en kwaad. Dat zag hij aan de kleinste dingen, bijvoorbeeld een nummer op een T-shirt. Sommige dagen was hij helemaal in het wit gekleed, of dan weer in het zwart.'

Justus: 'Als je hem niet geloofde, werd hij kwaad.'

Gijs: 'In het begin ging ik heel erg in de ontkenning. Stom, want ik hoorde later van een psychiater dat je toch een beetje moet meegaan om het vertrouwen te houden. Er tegenin gaan, zorgt juist voor meer verwijdering. Daardoor ging hij mij ook als vijand zien.'

Justus: 'Hij had gewoon geholpen kunnen worden natuurlijk. Het is zo jammer dat het niet gebeurd is.'

Gijs: 'Ik heb het vaak genoeg geprobeerd, maar het was hopeloos. Aad vertrouwde niemand en was zo sterk dat je hem niet even aan de arm kon pakken, zelfs met zijn tweeën lukte dat niet. Twee weken voor zijn dood lukte het me om hem mee te krijgen naar een intake-gesprek. De kalmteringspillen gooidde hij al weg voordat we weer de auto instapten. Hij zei: "Zij proberen me ook al te vergiftigen."'

Justus: 'Of hij liep weg. Dat vond-ie het toch te eng.'

Gijs: 'Toen hij weer helemaal van het padje was, lukte het eindelijk om hem naar de eerste te brengen. Toen we aankwamen stonden er twee dokters in witte jassen buiten te wachten. Ik zie hem nog sprinten over dat terrein. Weg was-ie.'

IV. Een lange reis

Justus: 'Ik woonde met mijn zwangere vrouw in Groningen, toen Aad bij ons logeerde. 's Nachts dwaalde hij door het huis en zei: "Jij bent de vijand!" Ik had tegen de zon ingekeken: aan mijn ogen had hij gezien dat ik bij de duivel hoorde. Ik was zo bang voor hem dat ik zó'n fucking mes achter mijn rug hield, en riep: "Aad, ik hou van jou, maar ik kan dit niet aan! Je moet gaan!" Dat was zó eng.'

Gijs: 'De laatste keer dat ik hem zag, hadden we ruzie. Dat liep zo gruwelijk uit de klauwen dat het vechten werd. Omdat Aad zoveel sterker was, moest ik me zien te verweren. Voordat ik het wist, had ik ineens een hamer in mijn hand. Echt, superkut. Godzijdank was er toevallig een vrouw op bezoek in het atelier die het zag escaleren. Zij is ertussen gedoken. Daarna heb ik hem niet meer gezien.'

Justus: 'Ik ben hem nog één keer tegengekomen (de toenmalige Leidse coffeeshop, *red.*) Coffee & Dreams. Hij zei alleen "hoi" en wilde verder niet praten.'

Gijs: 'Zijn laatste dag heeft hij met onze vader doorgebracht. Hij kon niet blijven slapen omdat hij nog "een belangrijke afspraak" had. Voordat hij er in het atelier een eind aan heeft gemaakt, is hij nog langs de moeder van een goede vriend gegaan, om een grote tas met dure merkkleding en maatpakken af te geven. "Die heb ik niet meer nodig", zei hij, "want ik ga een lange reis maken".'

Justus: 'Op zijn laatste zelfportret steekt hij zijn tong uit.'

Gijs: 'Alsof hij wilde zeggen: "Sliep uit, ik ben weg." Justus: 'De verf was nog nat toen ze hem vonden. Iemand heeft gezien dat er onder de gele achtergrond eerst nog een tekst voor ons stond: "Mazzel eikels" of zoiets. Dat zouden we nog eens met röntgenfoto's moeten uitzoeken.'

Justus: 'Naast dat zelfportret stond nog zo'n zelfde paneel waarop hij onze namen en een vredeesteken had geschilderd. Dat lijkt toch een soort verzoeningsgebaar. Dat biedt wel troost.'

Menno Voskuil, *Aad Donker & After Nature*. Primavera Pers, 248 pgs, €39,50. Op dinsdag 24 mei houdt de Historische Vereniging Oud Leiden een avond over het werk van Aad Donker. Marijke Tolsma interviewt Gijs Donker en Menno Voskuil. Lokhorstkerk, 20.00 u.

Praten over zelfdoding kan bij hulp- en preventielijn 0900-0113 of via 113.nl

Goed nieuws: het is oorlog

De wapenindustrie heeft politici in haar greep, betoogt de Zuid-Afrikaanse corruptie-expert Andrew Feinstein, en de echte wapenhandelaren zijn premiers en presidenten. 'Onder de streep gaat het altijd om geld. Ook in Oekraïne.'

DOOR VINCENT BONGERS

'In zakendoen tellen maar twee dingen, mijn vriend: seks en geld', zegt Riccardo Privitera in de documentaire *Shadow World* uit 2016 over de wereldwijde legale en illegale wapenhandel. 'Een geweer kunnen verkopen, hangt af van de kwaliteit van de kont van je secretaresse.' Hij regelde zijn wapendeals vaak met call girls en smeergeld, geeft hij toe. 'Politici lijken erg op prostituees, ze zijn alleen een stuk duurder.'

De film is deels gebaseerd op het boek *The Shadow World: Inside the Global Arms Trade* (2011) van de Zuid-Afrikaan Andrew Feinstein. Hij zat voor het ANC in het Zuid-Afrikaanse parlement en is tegenwoordig directeur van de Shadow World Investigations, een ngo die onder meer onderzoek doet naar corruptie. Op 23 mei is hij te gast aan de universiteit: na een vertoning van de film in Wijnhaven zal hij in discussie gaan met studenten.

'Privitera is eigenlijk een kleine jongen als het gaat om de wapenhandel', zegt Feinstein vanuit Londen via een Zoom-verbinding. 'Maar wel een *larger than life*-figuur, die typerend is voor een bepaald soort dat je tegenkomt in deze wereld (zie kader).'

De essentie van de wapenhandel is niet seks, maar wel geld en vooral corruptie, legt Feinstein uit. 'Het probleem is veel groter dan mannen als Privitera. De echte wapenhandelaren zijn premiers en presidenten, want die sluiten meer deals dan alle andere partijen. En zij staan weer onder invloed van de wapenindustrie.' Er is volgens hem een wereldwijde veiligheidselite ontstaan van bedrijven, politici en tussenpersonen die het geld van de wapenhandel verdelen. 'Een van de problemen is dat bedrijven heel dicht bij de overheid staan, ze zijn er haast onderdeel van. De grote baas van de Britse wapengigant BAE Systems had dezelfde *security clearance* als de minister van Defensie. Een particulier bedrijf kan dus elke militaire basis in, schuift bij geheime vergaderingen aan, en bepaalt dan mede het beleid. Dat is getikt.'

Ook in Duitsland heeft de industrie politici in haar greep. 'Bondskanselier Helmut Kohl financierde zijn partij het CDU ook deels met geld dat binnenkwam met het sluiten van wapendeals. Hij was enorm corrupt.'

Maar de partij was ook onder Angela Merkel niet schoon. 'De Duitse wapenfabrikant Heckler & Koch gaf cadeaus aan lokale partijleden van het CDU. De bedragen lagen steeds onder de tienduizend euro, want dan hoefden de giften niet te worden opgenomen in een officieel register.'

Corruptie is de standaard geworden. 'In de VS is het zelfs zo ver dat er eigenlijk een systeem van legaal omkopen is opgetuigd. Je kunt daar zo terugvinden welke miljoenen van de wapenindustrie naar een specifiek congreslid gaan. Het is letterlijk miljarden verdienen ten koste van mensenlevens, want om winst te maken is conflict nodig.'

Raytheon Technologies, een van de grootste Amerikaanse wapenbedrijven, bouwt onder meer het Javelin anti-tank-raketstelsel dat nu door het Oekraïense leger succesvol wordt gebruikt. 'Een kleine maand voordat Rusland Oekraïne binnenviel, zei de baas in een meeting dat hij zeker verwachtte dat de oplopende spanningen in Oost-Europa de nodige voordelen zouden bieden aan Raytheon. Oorlog is goed nieuws.'

Feinstein staat kritisch tegenover de berichtgeving over de oorlog in Oekraïne. 'Ik wil op geen enkele manier de Russische agressie rechtvaardigen en de suggestie wekken dat Poetin een *good guy* is. Voor enige nuance is echter geen ruimte. Partijen aan al-

le kanten in dit conflict zijn *shitty* en corrupt. Voor de Verenigde Staten, een sleutelspeler, is NAVO-expansie wel degelijk een strategie, óók om wapens te verkopen. De Amerikaanse uitbreidingscommissie werd zelfs voorgezeten door de *vice-president* van Lockheed Martin. Inderdaad, weer een grote wapenfabrikant. Het beleid was: als je bij ons wapens koopt, dan garanderen wij dat de VS het lidmaatschapsverzoek van Polen steunt.'

Uiteindelijk kocht Polen in een mist van corruptie voor miljarden aan F-16 straaljagers. 'Onder de streep gaat het altijd om geld. Het is niet zo dat de VS, de NAVO en het Westen de oorlog hebben veroorzaakt, maar we zien wel dat er weinig aan diplomatie wordt gedaan om een conflict te voorkomen.'

Feinstein benadrukt dat hij niet tegen per definitie tegen wapenhandel is. 'Ik ben geen pacifist, tot chagrijn van veel mensen die meewerkten aan mijn boek. Ik ben Joods en mijn moeder heeft in de holocaust 39 familieleden verloren. Zij overleefde het door 3,5 jaar ergens in een kelder te zitten. Als ik in die tijd een jongeman was geweest, had ik een geweer opgepakt. Het ANC, waarvan ik lid ben, voerde gedurende Apartheid ook een gewapende strijd. Een leger is nodig, en dus ook de handel in wapens. Alleen gaat het

nu helemaal verkeerd. Dat komt ook omdat landen vaak veel te dure wapens kopen waar ze weinig aan hebben.'

Dat geldt zeker voor de F-35, beter bekend als de Joint Strike Fighter (JSF). 'De Amerikaanse belastingbetaler betaalt minstens 1,5 biljoen dollar voor het gevechtsvliegtuig. Nederland en Duitsland schaften de toestellen ook aan. Er zijn echter ontzettend veel problemen mee. Je geeft enorm veel geld uit aan shit die niet werkt, alleen vanwege corruptie en politieke allianties. Zo wordt je land

echt niet veiliger.'

Ook als politicus in Zuid-Afrika stuitte hij in 2001 op dit probleem. 'Het kabinet kocht peperdure gevechtsvliegtuigen. Dat leverde de verantwoordelijke politici steekpenningen op. De meeste toestellen vliegen echter niet, want ze zijn veel te duur om te gebruiken en onderhouden. We hebben ze ook totaal niet nodig.'

Als lid van de een parlementaire onderzoekscommissie naar de corruptie werd hij echter dwarsgezeten. 'We kregen van mijn eigen partij echter niet de mogelijkheden om dat onderzoek goed uit te voeren. Toen ben ik uit het parlement gestapt.'

De beruchte Nederlandse wapenhandelaar Guus Kouwenhoven verblijft overigens nog steeds in Zuid-Afrika. Hij kocht wapens voor Charles Taylor, die als president van Liberia een schrikbewind voerde en zich in buurland Sierra Leone schuldig maakte aan oorlogsmisdaden. 'Kouwenhoven was heel close met Taylor en is ook een oorlogsmisdadiger. Inmiddels is hij in Nederland veroordeeld tot een gevangenisstraf van 19 jaar, maar hij zit niet in een cel en geniet van zijn vrijheid in Zuid-Afrika. Ik durf er geld op in te zetten dat Kouwenhoven oud-president Jacob Zuma, andere politici en ambtenaren heeft omgekocht om uitlevering te voorkomen. Ik ben echt verbaasd dat de Nederlandse overheid niet meer heeft gedaan om hem op een vliegtuig naar Den Haag te krijgen.'

Andrew Feinstein, *Shadow World*, vertoning en discussie. Wijnhaven, zaal 2.02, maandag 23 mei, 17-20 u

Telkens weer een ander levensverhaal

'Riccardo Privitera is een typisch voorbeeld van een bepaald soort wapenhandelaar, een *bottom feeder*; van die morsige figuren die ranzige uitspraken doen', zegt Andrew Feinstein. 'De echte spelers lijken meer op steunpilaren van de samenleving. Privitera was de enige handelaar die dom genoeg was om in de documentaire te verschijnen. Maar vergis je niet, hij verdient miljoenen per maand met wapenhandel.' Privitera is een nogal kleurrijk man. 'Hij heeft 5,5 jaar vastgezeten voor het omkopen van drie Portugese generaals. Dat was voor een deal van 94 miljoen euro en er is nooit iets van materiaal geleverd. Die militairen bleven overigens buiten schot. We hebben een heel veel onderzoek naar hem moeten doen om-

dat hij zoveel liegt en bij iedereen een ander verhaal ophangt. Hij vertelde bijvoorbeeld dat hij bij de Mossad had gediend en in het leger had gezeten. Dat is niet erg reëel, want hij heeft in zijn jeugd een ongeluk gehad waardoor hij een glazen oog heeft. 'Hij had negen belangrijke zakenpartners, onder wie een voormalig Amerikaans senator. Aan hen allemaal vertelde hij telkens een andere levensgeschiedenis. Ik heb in Wenen zijn ex-vrouw geïnterviewd. Zij vertelde dat hij opeens een uniform droeg en zei: 'Ik ben generaal in het Italiaanse leger geworden, laten we dat vieren.' Toen hij eenmaal in de gevangenis zat, vond ze een papertje tussen zijn spullen: een bon van een kleermaker voor een nep-uniform.'

Universiteit verzweg sponsoring leerstoel door Belastingdienst

De leerstoel van bijzonder hoogleraar Rex Arendsen blijkt stilzwijgend te worden betaald door de Belastingdienst, terwijl hij als hoogleraar onderzoek doet naar fiscale wetgeving en de uitvoerbaarheid daarvan. De Universiteit Leiden wist hiervan maar heeft dit niet publiekelijk vermeld, blijkt uit onderzoek van *Nieuwsuur*.

DOOR SEBASTIAAN VAN LOOSBROEK

Volgens *Nieuwsuur* betaalt de Belastingdienst 425.000 euro aan de universiteit over een periode van tien jaar. Daarvan worden niet alleen twee promovendi betaald, maar ook hoogleraar Arendsen, die één dag per week op de universiteit werkt en vier dagen bij de Belastingdienst.

De financiering is in 2015 begonnen en loopt door tot 2025. Arendsen, de universiteit en de Belastingdienst 'hebben dit potentiële belangenconflict niet publiekelijk vermeld', aldus *Nieuwsuur*.

Dat bijzondere leerstoelen worden gefinancierd door bedrijven is niet uitzonderlijk, maar wie dat niet publiekelijk meldt handelt in strijd met de gedragscode van de beroepsvereniging van wetenschappers, zegt de KNAW tegen *Nieuwsuur*: 'Uitgangspunt is dat als onderzoek door derden wordt gefinancierd altijd duidelijk is wie de opdrachtgever of financier is.' Onderwijsminister Robbert Dijkgraaf is 'geschrokken' van de onthulling. 'Ik vind dat het absoluut 100 procent duidelijk moet zijn hoe hoogleraren ondersteund worden en dat we weten dat er geen belangenverstrengeling is en geen beïnvloeding van buitenaf', zegt hij. 'Het verzwijgen en verbergen van dit soort constructies vind ik onacceptabel.'

Arendsen, die onderzoek doet naar de uitvoering van het belastingrecht en de inzet van ICT daarbij, zegt tegen *Nieuwsuur* dat hij er geen bezwaar tegen heeft de sponsoring voortaan duidelijker te vermelden. 'Mijn eigen onderzoeksresultaten worden in publicaties gepresenteerd. Dat onderzoek wordt niet gedefinieerd door, niet uitgevoerd met en niet beïnvloed door financiers.'

De Universiteit Leiden dacht te hebben voldaan aan de transparantie-eisen, maar 'erop terugkijkend had de financiering vanuit de Belastingdienst beter wel kunnen worden vermeld'. Al begin april berichtte *Nieuwsuur* over de uitkomsten van een onderzoek naar de nevenwerkzaamheden van hoogleraren aan Nederlandse universiteiten. In Leiden leek weinig aan de hand te zijn, tot het nieuws over Arendsen vorige week naar buiten kwam.

De universiteitsraad wil nu van het college weten of zij de uitkomsten van dat laatste onderzoek herkent en hoe zij er in het vervolg voor gaat zorgen dat docenten hun gegevens bijwerken en bijhouden. 'Kan het college toezeggen extra stappen te zetten?'

Het college komt daar over twee weken in de overlegvergadering op terug.

LAMME LEIDSE MEMES

Hoe muggen ook malaria kunnen bestrijden

Ecoloog Sam Boerlijst onderzoekt hoe goed muggen zout water kunnen verdragen. Dat zou zomaar een verdedigingslinie kunnen worden tegen invasieve ziekteverwekkers, zoals malariamuggen.

DOOR MARK REID
FOTO MARC DE HAAN

'Ik ken geen onderzoeker die muggen onderzoekt en het leuke dieren vindt', zegt ecoloog en promovendus Sam Boerlijst terwijl hij in een emmer tuurt. 'Het is meer een kwestie van: *know your enemy*.'

Verspreid door de Leidse hortus heeft Boerlijst samen met een aantal biologiestudenten emmers in groepjes van vijf neergezet, waarvan hij hoopt dat muggen er eitjes in gaan leggen. 'Er zit regenwater in, een handjevol koemest voor de voedingsstoffen. En gefilterde bacteriën uit slootwater, want muggen komen af op stoffes die bacteriën maken. Dat kunnen ze ruiken.'

Elk van de vijf emmers in een groepje heeft een verschillend hoeveelheid zout, van nul tot acht gram per liter. Boerlijst wil weten of de zoutconcentratie voor de muggen een rol speelt in de keuze waar ze hun eitjes leggen.

'In Nederland zitten we onder zeeniveau, dus je krijgt zout in het oppervlaktewater. Dat betekent ook dat het terecht komt in de poeltjes water waarin de huismug eitjes legt. Van die soort is bekend dat hij niet goed tegen zout kan. We willen weten of er na jaren langzame verzilting de huismug heeft geleerd om beter tegen dat zoute water te kunnen.' Momenteel is het risico op door muggen verspreide ziektes in Nederland laag, maar daar lijkt verandering in te komen. Volgens de ecoloog zou een huismug die goed tegen zout water kan, wel eens de eerste verdedigingslinie tegen malariamuggen kunnen worden.

Twee jaar geleden is voor het eerst het Westnijlvirus gevonden in Nederland, en het Usutu-virus, dat vooral merels lijkt te treffen, komt hier ook sinds een aantal jaar voor. Met klimaatverandering en de toenemende hoeveelheid reisebewegingen lijkt de kans dat ziektedragende muggen en overdraagbare virussen zich in Nederland settelen elke dag te groeien. En laat de malariamug nou net wel van brak water houden.

Terwijl de ecoloog door de hortus loopt, wijst hij naar een steen waarop een plasje water ligt. 'Daarin zouden muggen ook eitjes kunnen leggen, maar dat verstoort ons experiment gelukkig niet. Er zit ontzettend veel mest in ons water: dat zou veel aantrekkelijker moeten zijn dan dit poeltje. Huismuggen houden van heel vies water.'

Vlak naast een paar picknickende studenten duikt hij de bosjes in, op zoek naar een emmer met eitjes. Tevergeefs. 'We controleren en tellen elke dag, maar mijn studenten Lisa Adema en Antje van der Gaast zijn ons hier al voor geweest. Muggen leggen pas hun eitjes als het 's avonds nog redelijk warm is, de regenbui van gisteravond was dus niet fantastisch. Misschien moeten we het experiment nog een weekje langer laten lopen.'

Verzilting is niet eenvoudig te stoppen, aldus Boerlijst, en daarom moeten we maar leren leven met gevolgen ervan. Een Nederlandse huismug die gewend is geraakt aan zout water, zou dan kunnen concurreren met zoutminnende soorten zoals de malariamug. Elke nieuwkomer die zich hier wil vestigen moet dan opeens opboksen tegen een al gevestigde populatie van zoutbestendige huismuggen. Dat maakt het een stuk makkelijker om de ziekteverwekkende insecten buiten de deur te houden.

Bij de kassen is het eindelijk raak. Tussen drijvende bloemblaadjes spot Boerlijst een klein grijs pakketje. Voorzichtig vist hij het uit de emmer. 'Dit zijn zo'n 150 tot 250 eitjes, ze zitten samengeklonterd in een bootvorm. Die eitjes hebben een klepje aan de onderkant. Na ongeveer 24 uur gaat het klepje open en komt de larve uit.' De volgende stap is om te kijken of de larven ook daadwerkelijk kunnen overleven in zouter water. 'We willen kijken of het invloed heeft op hoe snel ze groeien. Ze moeten actief dat zout uit hun lichaam pompen en dat kost energie die ze anders in hun groei hadden kunnen stoppen. Misschien vindt een mug het prima om eitjes te leggen in zout water, maar kunnen de larven er helemaal niet tegen. Dan krijg je een krimpde populatie.'

Hoewel hij nog geen definitieve resultaten heeft, is Boerlijst voorzichtig optimistisch dat de Nederlandse huismug het kan opnemen tegen de malariamug. 'Het is nog een *educated guess*, maar ik hoop dat die gewenning aan zout er inderdaad is. Het zou heel fijn zijn als een relatief onschuldige soort zoals de huismug kan concurreren met invasieve ziekteverwekkers. Een goed aangepaste mug is in dit geval goed nieuws.'

'Gelukkig ben ik een goede slaper', zegt Gert Jan Lammers. Hij is sinds 2020 de allereerste hoogleraar in de slaapgeneeskunde, en geeft vrijdag zijn oratie. 'Ik moet zeker 7,5 uur slapen om goed te kunnen functioneren. Soms vind ik het jammer dat ik niet met minder slaap toe kan, dan zou ik nog iets meer kunnen doen.'

Narcolepsie is een ingrijpende aandoening, waarover nog te weinig bekend, vindt Lammers. Het begint meestal ergens tussen het vijftiende en 35e levensjaar. Patiënten kunnen overdag niet geconcentreerd blijven en vallen ongewild in slaap. 's Nachts kunnen ze juist slecht in slaap blijven. Bij heftige emoties worden hun spieren slap en ze kunnen, zowel in slapende als wakker toestand, droomervaringen hebben die levensecht lijken.

Dat komt door een gebrek aan de stof hypocretine in de hersenen, ontdekte Lammers en collega's in samenwerking met Stanford University.

Wat doet hypocretine precies in de hersenen?

'Je kunt dat systeem zien als een regisseur over slapen en waken. Als die regisseur verdwijnt, krijg je symptomen van narcolepsie. Op twee niveaus gaat het fout als je narcolepsie hebt. Het eerste is: je kunt elke bewustzijnsstaat hebben die een mens kan hebben, alleen houd je dat niet vol. Je kunt wakker zijn, maar je blijft het niet. Je kunt in slaap vallen, maar je blijft niet slapen.'

'Ten tweede zorgt de regisseur ervoor dat je spieren allemaal slap zijn tijdens een bepaalde fase van de nachtslaap. De enige spieren die doorgaan zijn je ademhalingspijpen en je oogspieren. Doordat die regisseur verstoord is, heb je niet alleen tijdens nachtslaap die spierverslapping, maar kan dat ook opeens overdag gebeuren.'

'Ook die levendige dromen die horen bij de droomslap kunnen ze in een wakker toestand krijgen. Daardoor lijkt het veel echter, en kunnen mensen het soms moeilijk onderscheiden van de werkelijkheid.'

'Ik hoorde bijvoorbeeld een verhaal van een jonge vrouw die 's ochtends opstaat, een vriendin belt en aan de telefoon gaat uitleggen dat ze het zo'n mooie gevoelige toespraak vond, bij de begrafenis van een gemeenschappe-

Als ADHD toch narcolepsie blijkt te zijn

Er is nog te weinig bekend over narcolepsie, zegt Gert Jan Lammers, hoogleraar slaapgeneeskunde. Terwijl er een geneesmiddel voorhanden is, herkennen veel artsen de symptomen niet. 'Bijna alle kinderen die bij ons komen hebben eerst de diagnose ADD, ADHD of autisme gekregen.'

DOOR SUSAN WICHGERS
FOTO ANP

lijke vriendin. Om er later achter te komen dat die vriendin helemaal niet overleden was. Of mensen die er stellig van overtuigd zijn dat er een ramp gebeurd is, maar er in het nieuws niks over kunnen vinden. Dat kan heel ontregelend zijn.'

Is er een medicijn voor?

'Er is nu veel aandacht voor medicinale GHB 's nachts, in combinatie met stimulantia overdag. Veel slaapmiddelen induceren slaap, maar dat is een kunstmatige slaap die niet verkwikkend is. Je slaapt er weliswaar meer uren door, maar je blijft moe. Het interessante van GHB is dat het een slaapmiddel is dat de slaap wél verbetert. 'Als je het bij narcolepsie inzet, zie je nooit verslavings- of onttrekkingsverschijnselen, wat heel boeiend is. Dat heeft er mogelijk mee te maken dat hypocretine ook invloed heeft op het beloningssysteem van de hersenen. 'Mensen ervaren wel een enorme drempel voor het gebruik van GHB, zeker ouders, want bij kinderen is het ook toegestaan. Meestal moeten ze eerst aan het idee wennen, maar je ziet dat mensen er uiteindelijk wel naartoe groeien, omdat andere middelen minder goed helpen. 'Eind van dit jaar beginnen we met een internationaal onderzoek naar een medicijn dat op de stof hypocretine lijkt. Dat vind ik heel spannend, want dat zou voor het eerst een min of meer oorzakelijke behandeling zijn. Voor narcolepsiepatiënten is het heel hoopvol.'

Hoeveel patiënten zijn er in Nederland?

'Er zouden er zo'n 8000 moeten zijn, op grond van onderzoek in het buitenland, maar er zijn er maar 2000 bekend. Er is dus sprake van flinke onderdiagnostiek. Dat is een groot probleem, want een late diagnose heeft enorme impact op de rest van het leven.'

'Je ziet dat huisartsen het ziektebeeld niet herkennen. Bijna alle kinderen hebben, voor ze bij ons komen, allemaal de diagnose ADD, ADHD of autisme spectrum stoornis gekregen. Die gaan een verkeerd circuit in.'

'Ik heb zelfs een keer een dame van een jaar of tachtig gehad die vanaf haar vijftiende al narcolepsie had. Haar dochters hadden er iets over gelezen en hadden haar symptomen herkend. Met een behandeling knapte ze enorm op, maar daarna werd ze heel somber, want ze keek terug op haar leven en wist dat het middel waar ze mee behandeld werd er al veertig jaar lang was. Dat was behoorlijk aangrijpend.'

Waarom is het belangrijk om goed te kunnen slapen?

'Meestal wordt gezegd dat het voor cognitief en emotioneel herstel is. De laatste jaren zijn er aanwijzingen dat de hersenen letterlijk kunnen worden schoongespoeld. Maar dat verklaart voor geen enkele manier de duur van onze slaap. Waarom zou dat schoonspoelen 7,5 uur duren?'

'Het hypocretinesysteem blijkt verbonden te zijn aan de stofwisseling. Narcolepsiepatiënten worden over het algemeen ook dikker. Als je naar het dierenrijk kijkt, zie je bij planteters een heel duidelijk lineair verband tussen lichaamsmassa en de hoeveelheid slaap. Grote dieren slapen meer dan kleine. Dat suggereert dat die grote beesten al die tijd nodig hebben om voldoende energie binnen te krijgen, om hun lichaamsomvang te bereiken en behouden.'

'Waarschijnlijk is het evolutionair bepalend geweest met hoeveel energiegebrek je toch heel goed kunt overleven. Dan is het belangrijk dat je je stofwisseling op een laag pitje kunt zetten, en dat kan in je slaap.'

'Uiteindelijk hebben die systemen ook weer connectie met systemen die over stress en angst gaan, en is er dus interactie tussen stemming, slaap en metabolisme. Als je ergens in die systemen iets verstoort, raakt de rest ook in de war. Dat verklaart waarom je bij allerlei andere slaapproblemen, bijvoorbeeld slapeloosheid, ook vaak stemmingsproblemen ziet, en dat de omgeving weliswaar vaak schouderophalend reageert op slaapproblemen, maar het voor de patiënt heel ingrijpend is.'

Als er onbeperkte budget zou zijn voor onderzoek, wat zou u dan graag willen doen?

'Ik zou slaap uit z'n isolement willen halen en onderzoek doen naar de relatie tussen slaap, metabolisme, stemming, angst en stress. Het is een beetje vaag, maar ik heb over zo'n vraag nog nooit nagedacht: er is namelijk helemaal geen geoormerkte budget voor slaap. Dat is wel een frustratie. 'Misschien heb ik daarom ook niet zo groot durven denken tot nu toe. Het is niet urgent genoeg, want je overlijdt er niet aan. Maar voor de kwaliteit van leven is het wel heel belangrijk.'

Trauma's verwerken met deepfake

Deepfake-technologie gaat doorbreken in trauma- en rouwtherapie, zegt hoogleraar informatica Theo Gevers. Tijdens de Museumnacht geeft hij een lezing. 'Langdurig misbruikte vrouwen kunnen de confrontatie aangaan met de dader.'

DOOR SEBASTIAAN VAN LOOSBROEK

Even naar de basis: wat is deepfake technologie? 'Bij deepfake genereer je met behulp van artificial intelligence-modellen een gezicht dat eigenlijk niet bestaat. Die modellen hebben geleerd hoe een gezicht eruit ziet en op basis daarvan creëren ze beelden, een soort nieuwe gezichten, die op een echt gezicht lijken. Soms is het bijna onmogelijk om daar nog verschil tussen te zien.'

Hoe werkt het?

'Met deepfake kun je via Zoom realtime een virtueel gesprek aangaan met bijvoorbeeld een dader of een dierbare die is overleden. Die wordt gespeeld door de therapeut, maar je hebt echt het gevoel dat je met de betreffende persoon praat. 'Daarvoor hebben we met de uva-startup 3DUniversum unieke technologie ontwikkeld die we hebben geconverteerd naar en geïntegreerd in Zoom. Eerst wordt er een video gemaakt van een foto van degene met wie je wil praten. Die video wordt tijdens het gesprek op het beeldscherm van de patiënt steeds herhaald, maar dat valt niet op: zodra de therapeut praat, laten we een aantal gezichtsspieren en de mond bewegen. De mond beweegt dus synchroon mee op basis van de stem van de behandelaar. Ook de ogen kunnen meebewegen, omdat we van tevoren in de video een aantal oogbewegingen hebben vastgelegd.'

'Voor de duidelijkheid: het gezicht loopt niet synchroon met het gezicht van de therapeut. Dan zou die namelijk de hele tijd recht in de webcam moeten kijken. De behandelaar kan dus gewoon door de kamer lopen en tegelijkertijd met de patiënt praten.'

Hoe klinkt de stem?

'De stem is van de behandelaar. Maar we weten van patiënten dat het visuele aspect zo dominant is, dat dat op een gegeven moment niet meer storend is.'

Voor welke vormen van therapie is dit bruikbaar?
'Langdurig misbruikte vrouwen die lijden aan PTSS kunnen met deze technologie de confrontatie aangaan met de dader. Datzelfde geldt voor mensen die heel

lang zijn gepest. Maar het kan ook helpen bij rouwverwerking, waarbij de patiënt via de therapeut met een overleden dierbare kan praten, of bij echtscheidingen, waarbij je leert hoe je met je ex kan omgaan. Verder kan het artsen in opleiding leren hoe ze een slechtnieuws-gesprek houden. Dan speelt de arts een patiënt die een ander gezicht heeft.'

Is het effectiever dan andere methoden?

'We hebben het twee therapeuten laten gebruiken: een klinisch therapeut die ervaring heeft met PTSS-patiënten en een rouwtherapeut. 'Op basis van vragenlijsten onder vrouwen met PTSS die langdurig zijn misbruikt, zien we dat het effectief is. Bij PTSS-behandelingen praten de patiënten vaak tegen een foto, nu praten ze met de dader middels een virtueel persoon. 'Dat was wel op basis van één sessie, dus we weten niet of het effectiever wordt als het een tweede of derde keer plaatsvindt. Ook moeten we nog voor verschillende toepassingen, zoals rouwverwerking en patiënten met een pestverleden, kijken wat het oplevert en wat de bevindingen zijn.'

Zijn er ook risico's?

'Tot nu nog niet. Maar je kan er misschien verslaafd aan raken, dat je elke dag met je overleden dierbare wil praten. Maar of dat goed of slecht is weet ik niet; het kan troost bieden. Mensen luisteren ook muziek die aan die persoon refereert en gaan naar het graf toe. 'Deepfake-therapie is niet bedoeld als vervanging van bestaande therapie, maar als toevoeging op reguliere gesprekken om een beter inzicht te krijgen in de psyche van de patiënt. En als die er niet goed op reageert, kun je er meteen mee stoppen. Ik denk dat dit een doorbraak wordt.'

Theo Gevers, speedlezing *Deepfake therapie*.
Zaterdag 28 mei, 23-23.30 uur, Museum Boerhaave.
Zie ook <https://deeptherapy.ai/>

En weg is Snelle, in zijn geblindeerde Mercedes

Zanger en rapper gaf donderdag een geheim miniconcert om een ov-app te promoten.

DOOR KOEN SPIL
FOTO TACO VAN DER EB

Een 'Snelle dienst' van Leiden Centraal naar Molen De Valk: het lijkt niet per se nodig op dat ultrakorte traject een bus te laten rijden. Vorige week donderdag deed vervoersbedrijf Arriva het toch, maar dan als promotie voor hun nieuwe reisapp Glimble. Gelukkig neemt de bus een toeristische route langs het LUMC, zodat de passagiers niet te snel op de 'geheime locatie' aankomen.

Eenmaal op de Lammermarkt staat er midden op het plein een bushokje. Niet zo'n gebruikelijke waarin spinnenwebben hangen en het ruikt naar de vorige nacht. Nee, deze is aangesloten op een licht- en geluidsinstallatie.

Kort na ons arriveren komt zanger annex rapper Snelle aangelopen, en zegt meteen: 'Ik had niet verwacht dat er zoveel mensen zouden komen.' Het concert oogt ingetogen. Er worden slechts drie instrumenten gebruikt: gitaar, piano en autotune. Snelle begint het miniconcert met een nummer dat speciaal voor Arriva is geschreven, genaamd *Onderweg*. Het is een ode aan onderweg zijn, in het speciaal met een bus van

Arriva, waar de zanger veel inspiratie zegt opgedaan te hebben. In dit autobiografische lied heeft Snelle geen tijd voor strenge grammaticaregels: 'Er is geen plek als onderweg, effe stil te staan.'

Daarna brengt de zanger nog twee van zijn bekendere hits ten gehore, *Blijven slapen* en *Smoorverliefd*. Daarbij kan het publiek wél meezingen. Het verplichte selfiementje past nog net in het strakke tijdschema. Hij weet waar de prioriteiten van het publiek liggen.

Na tien minuten is het miniconcert weer voorbij en sjeest Snelle weg in een geblindeerde auto. De zanger zit nog vijftien maanden vast aan een contract met Arriva, dus zal vast nog veel inspiratie opdoen in de goednieuwe Mercedes. Drie fans van een Quintusdispuut laten weten dat de selfie helaas mislukt is. Een stuk jongere fan heeft de dag van zijn leven: 'Ik heb Snelle aangerakt!', schreeuwt hij. De 'Snelle dienst' biedt helaas geen retourreis, dus het schoolklasje moet lopend terug.

MARETJES

De prijs voor een Maretje bedraagt €9,- per 30 woorden, opgegeven via redactie@mare.leidenuniv.nl uiterlijk t/m maandag 16.00 uur. Maretjes aangeboden voor commerciële doeleinden worden niet geplaatst, evenmin als Maretjes waarin zaken worden aangeboden die de waarde van 4.500 euro te boven gaan.

Doe meer met je kennis! Vrijwilligers gezocht voor één uur per week **bijles en huiswerkbegeleiding** op verschillende locaties of bij de leerling thuis. **Leiden-Noord, basisonderwijs**, 4 leerlingen groep, 4 t/m 8. **Voortgezet onderwijs**: *Mens en maatschappij, vmbo basis/kader klas 2. **Leiden-Zuid**, *4 leerlingen basisonderwijs, 1 leerling uit Voor- schoten met vergoeding. *Ook hulp gevraagd bij organisatie van de bijles, één of twee middagen per week. **Onderwijswinkel Arubapad 2** (Het Gebouw), ma, wo en do 15-17u. Tel. 071-5214256. E-mail: hdekoomen@owwleiden.nl.

Inloopconcert gegeven door Guus Theelen (orgel). Academiegebouw, Rapenburg 73. **Woensdag 25 mei** van 13.00 uur tot 13.30 uur. Toegang gratis

Inloopconcert gegeven door Carel Comes van Batenburg (orgel) Academiegebouw, Rapenburg 73. **Woensdag 1 juni** van 13.00 uur tot 13.30 uur. Toegang gratis

Op **zondagmiddag 22 mei 2022** om 15.30 uur geeft het Arnold Schönberg Kamerkoor een **concert in de Lokhorstkerk in Leiden** met als titel "In every ear that hears me". Het concertprogramma omvat een samenspel van oude en moderne muziek van Josquin

tot Pärt. Kaartjes kosten €18 add/ €16 vvk. Kijk voor meer informatie op www.assk.nl

Ben jij niet bang voor een emmer sop? Dan zoeken wij jou! Wij: een gezin van 4 personen uit Oegstgeest. Jij: een frisse, betrouwbare student(e) die wat wil **bijverdienen als hulp in de huishouding**. Als je goed werk levert, **elke week 3 uur** beschikbaar bent en het ook gezellig vindt om af en toe een kop thee met ons te drinken, dan verdienen je **15 euro per uur**. Ervaring en referenties zijn een pre. Belangrijker nog:

nauwkeurigheid, zelfredzaamheid en enthousiasme. Interesse? Stuur een appje waarin je jezelf voorstelt naar 06-41461396.

Maretjes-extra zijn bedoeld voor semi-commerciële instanties. De prijs voor een Maretje-extra is €23,- incl. btw voor elke vijftiendertig woorden. U kunt deze advertenties uiterlijk op de vrijdag vóór het verschijnen van Mare opgeven bij Bureau van Vliet b.v., postbus 20, 2040 AA Zandvoort, telefoon 023-571 47 45. E-mail: Zandvoort@bureauvanvliet.com

BANDIRAH

‘Ik heb 1200 kilometer door de grachten gevaren’

DOOR PIM BAKX
FOTO SIMONE BOTH

Wat zijn de leukste momenten bij Bootjes en Broodjes?

‘Een drukke zaterdag in de zomer, 35 graden, afgeladen druk, overall vol, dat is de uitdaging. Dan voel je je een mannetje op het water. Een rondvaartboot heeft altijd voorrang, dat is te zien aan de gele boei voorop. Maar er zijn er maar weinig die dat weten. Als mensen veel gedronken hebben en met de boot in een file liggen op de Nieuwe Rijn, en jij gooit je boot er gewoon voor omdat je daar recht op hebt, dan worden ze wel kwaad.’

En dan?

‘Ik heb wel eens gehad dat mensen gaan schreeuwen: “Arrogante lul!” Maar er

zitten toeristen aan boord, dus vaak laat ik het gewoon gaan.’

Best lastig.

‘De moeilijkheid zit hem vooral in het feit dat je moet praten en varen. De feedback van de toeristen, dat je enthousiast kan vertellen en goed varen tegelijkertijd, is dan ook het leukst.

‘Het mooiste zijn mensen uit de provincie. Die hebben van nature al een jolige inslag. Zij komen vaak vlak bij je zitten en stellen veel vragen over het studentenleven bijvoorbeeld. Dat vind ik ook mooi om te vertellen.

‘Rondvaarten zijn leuker dan privétoers. Dan sta je in het middelpunt van de belangstelling. Jij bent de baas, jij vaart

rond en jij vertelt alles. De mensen zijn altijd aardig en geïnteresseerd in het verhaal van de stad.’

Wat vertel je zoal?

‘Over het standbeeld van Van de Werff bijvoorbeeld: zijn hoofd is wel nageemaakt naar hem, maar alles daaronder is tweedehands van een oude Duitse officier geweest. Ze hebben gewoon zijn hoofd erop gezet. Het is relatief ook veel kleiner dan zijn lichaam.

‘Of over de dakpannen. Je hebt in Leiden zwarte en rode. De rode waren vroeger vijf keer zo goedkoop als de zwarte. Wie dus rijk was, maakte het hele dak zwart. Maar wie rijk wilde lijken, maakte alleen de voorkant zwart, en de zijkant rood, zodat het vanaf de straat niet zichtbaar was. Zo kun je zien waar welk soort mensen woonden.’

Jullie zijn niet het enige Leidse rondvaartbedrijf.

‘Het is stevige concurrentie met de andere rederijen. Medewerkers van de concurrent kunnen agressief zijn, maar daar leer je mee omgaan. Tijdens pandemie was het zo hevig dat concurrenten regelmatig naar onze boot schreeuwden als ze vonden dat er te veel mensen op zaten: “Bij jullie is er zeker geen corona?!” De toeristen lachen dan gelukkig, maar het was niet jolig bedoeld.’

Blijf je varen als je hier ooit stopt?

‘Ik heb vroeger een klein rubberen motorbootje gehad. Dat vond ik echt het einde. Ik zou later graag een sloep willen. Ik heb afgelopen jaar ruim 1200 kilometer door de grachten gevaren, heb ik laatst berekend. Het zou zonde zijn om die ervaring weg te gooien.’

COLUMN | OMAR GHALY

Waarom we hete hangijzers juist niet moeten vermijden

Verleden week overleed de Palestijns-Amerikaanse journalist Shireen Abu Akleh. Ze kwam om het leven tijdens een reportage over geweld van het Israëlische leger in een bezet deel van de Westelijke Jordaanoever. Ze overleed aan een kogel in het hoofd, volgens *The Times* afgevuurd door een sluipschutter. Ze droeg op dat moment een helm en een vest waarop duidelijk ‘PRESS’ stond.

Het Israëlisch ministerie van Defensie suggereert dat Abu Akleh zou zijn neergeschoten door Palestijnse militanten, een bericht dat wordt tegengesproken door een aanwezige journalist van persbureau AFP en een reconstructie van de Israëlische krant *Haaretz*.

Haar begrafenis in Jeruzalem werd onteerd toen de aanwezige Israëlische politie insloeg op de stoet rouwenden, inclusief degenen die haar

kist droegen. Bijna viel de kist op de grond. De huiveringwekkende beelden zijn voor iedereen online te vinden. Zowel de Verenigde Staten als de Europese Unie veroordeelden het zinloze geweld.

Met deze gebeurtenissen nog vers in het achterhoofd, is het nog wranger dat de Universiteit Leiden onlangs een paneldiscussie van Students for Palestine tijdens de landelijke *Israël Apartheid Week* verbood. Als enige universiteit in Nederland.

Rector magnificus Hester Bijl gaf tekst en uitleg in een statement waarin ze schrijft dat de universiteit ‘geen politiek platform’ is. Verder was in de uitleg van het college van bestuur sprake van een moderator die niet neutraal genoeg zou zijn.

Haar uitspraken staan in schril contrast met die van haar voorganger, Carel Stolker, volgens hem moet het aan een universiteit knetteren en bliksemen. In zijn afscheidsinterview met *Mare* roemt hij het als een deel van onze wetenschappelijke geschiedenis in Leiden.

Uiteindelijk ging de bijeenkomst van Students for Palestine door op een locatie buiten de universiteit. Ik vraag me af wat er van de maatschappelijke relevantie van onze universi-

teit overblijft wanneer er geen ruimte is voor discussies over politiek beladen onderwerpen.

Academici vertellen vaak en graag over de relevantie van hun onderzoek. Terecht. We kunnen geen maatschappelijke debatten voeren zonder de input van wetenschappers. Een ideale universiteit zou het gesprek over hete hangijzers moeten stimuleren, niet tegenhouden.

Dat we dan af en toe onze politieke kleur moeten bekennen lijkt me geen groot probleem. Dat gebeurt nu namelijk al op de kanalen van de universiteit zelf. Zo schreef het college van bestuur bij het uitbreken van de oorlog in Oekraïne nog: ‘Wij willen verbinden, en in vrijheid onze meningen, perspectieven en zorgen delen.’ Een nobel streven. Jammer dat die vlieger niet opgaat voor studenten die hun meningen, perspectieven en zorgen over de situatie in Palestina willen delen. De dood van Shireen Abu Akleh is een tragische gebeurtenis, maar zeker geen incident. Ze is niet de enige journalist die door toedoen van Israël is gestorven, en zal waarschijnlijk ook niet de laatste zijn.

Al jaren worden mensenrechten van Palestijnen door de Israëlische overheid met voeten getreden. Het is tijd dat we het daar binnen de muren van de Universiteit Leiden over hebben.

OMAR GHALY is student Egyptologie

‘Wat blijft er over van ons debat als er geen ruimte is voor politiek beladen onderwerpen?’

